

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HERALDISK TIDSSKRIFT

1961 • BIND 1 • NR 4 • SIDE 137

Societas Heraldica Scandinavica

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heraldininen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

Societas Heraldica Scandinavica

DE NYE love for selskabet, som vedtoges på generalforsamlingen i maj, skete der især to vigtige ændringer. Den første var, at selskabets navn ændredes til *Societas Heraldica Scandinavica* med de danske, svenske og norske betegnelser *Heraldisk Selskab*, *Heraldiska Sällskapet*, *Heraldisk Selskap* som undertitler. Begrundelsen er, at den latinske betegnelse forstås langt bedre i udlandet, og også er praktisk *inden for* Skandinavien, når vi ikke har kunnet finde et navn, som stavedes eksakt ens på de tre sprog.

Som en anden vigtig ændring blev *lokalafdelingerne* lovfæstet. Der er nu, som det fremgår af Medlemslisten, lokalafdelinger i Göteborg, København, Skåne og Uppsala. Flere vil sikkert komme. Som følge af, at den egentlige, lokalt bestemte forenings-aktivitet nu overgår til lokalafdelingerne, hvorved forskellen mellem selskabets *medlemmer* og tidsskriftets *abonnenter* næsten forsvinder, besluttede generalforsamlingen at gøre en ende på den administrativt ret besværlige skillelinje mellem disse to grupper. Selskabet vil for fremtiden således kun have *medlemmer*.

På generalforsamlingen vedtoges det desuden at udnævne *Arvid Berghman* til selskabets første og hidtil eneste æresmedlem. Det var en hæder, som det føltes naturligt at vise *Arvid Berghman* på

grund af hans store betydning for studiet af heraldikken, i sit hjemland Sverige, i det øvrige Norden, og i en stor del af Verden udenfor. *Arvid Berghman* var på dette tidspunkt meget alvorligt syg; meddelelsen om udnævnelsen glædede ham meget, men en uge efter kom det tunge budskab, at han var død. Mindeordene på side 171 er skrevet af *Gustaf von Numers*, formand for det Finske Heraldiske Selskab og *Arvid Berghmans* ven gennem mange år.

Også et andet af selskabets medlemmer er død og skal mindes her. Det er direktør *Viking Wahlin* i Vänersborg.

Som ovenfor nævnt har SHS nu alene medlemmer. Siden sidst har vi fået så mange nye, at vort samlede medlemstal nu overstiger de 450. Denne store fremgang – med mange nye medlemmers efterspørgsel også efter ældre numre af *Heraldisk Tidsskrift* – har medført, at vi har måttet trykke Nr. 1 op, en foreteelse inden for tidsskriftverdenen, som må være noget nær unik.

Desværre er HT Nr. 2 nu også slut og er – på grund af sin farvetavle – besværligere at trykke op. Hvis nogen ikke ønsker at beholde sit eksemplar af Nr. 2, vil selskabet meget gerne købe det tilbage.

Redaktionen.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommerseil bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommerseilt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.

Skibsvåbener til den Kgl. Danske Marine

Af Hans Konow

BRUGEN af heraldiske våbener i den danske flåde er af meget gammel dato, således som det er påvist af kommandørkaptajn R. Steen Steensen i Tidsskrift for Søværnen 1949, side 169-86.

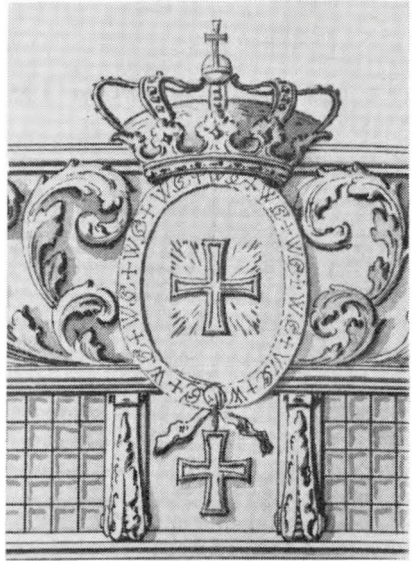
Oprindeligt var skibets navn oftest identisk med våbenet, således at f. eks. »To Løver« førte Slesvigs våben, »Lindormen« Vendens våben. I sådanne tilfælde erstattede man efterhånden heraldiske navne med de tilsvarende geografiske, men bibeholdt de hertil svarende våbener, se figur 2 og 3. Denne smukke tradition holdt sig stort set så længe, man brugte sejlskibe, men gik i glemmebogen ved overgangen til maskindrevne skibe.

Allerede i årene før den Anden Verdenskrig var der dog kræfter i arbejde for at genoplive traditionen fra sejlskibenes tid. Men krigen udbrød bragte disse planer til standsning, og i de første år efter krigen strandede planerne på pengespørgsmålet.

Hans Konow, født 1899. Interesser: Genealogi, personalhistorie, heraldik og sfragistik. Har bl. a. skrevet »Etatsråd A. N. Hansens Efterkommere«, 1947, og »Slægten Wedel« (i Danmarks Adels Årbog 1950). Medlem af bestyrelsen for

»Dansk Heraldisk Samsfund af 1946« fra 1953 til det i 1959 gik op i Societas Heraldica Scandinavica. Medlem af Udvalget til Fastsættelse af Våbener til Flådens Skibe fra 1955.

1. Detalje fra agterspejlet på lineskibet »Dannebrog«, 1692, som viser at skibet er opkaldt efter ordenen, ikke efter det danske flag. Efter tegning i Rigsarkivet. Jævnfør figur 5.

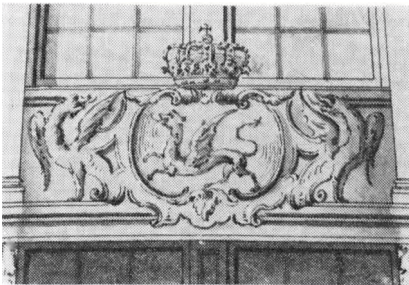
Det arbejde, som nu er i gang, har sin oprindelse i en rapport fra en flådeafdeling, der efter et besøg i udlandet fremførte ønskeligheden af, at Marinens skibe blev forsynet med heraldiske våbenskjolde. Disse skulle tjene dels som samlingsmærke for skibenes besætninger, dels som kendetegn udadtil, bl. a. over for fremmede mariner, dels skabe samhørighed mellem fortid og nutid i Flådens historie.

Denne rapport satte nye overveje ser i gang, hvorunder man blev klar over, at våbenerne burde udformes i overensstemmelse med heraldikens regler. I 1955

henvendte Søværnskommandoen sig til kontorchef E. Seckmann Fleischer, som i sin egenskab af næstformand i »Dansk Heraldisk Samsfund af 1946« formidlede kontakten med heraldikerne. Ved et møde i december 1955 mellem repræsentanter for Søofficerskorpset og Dansk Heraldisk Samsfund enedes man om visse principielle retningslinier for det arbejde, der skulle gøres, og nedsatte et udvalg til at gå i gang med opgaven.

Dette udvalg bestod af følgende medlemmer: kommandør S. B. V. J. Greve, kommandørkaptajn, senere kommandør S. G. Jørgensen, kommandørkaptajn H. F. Kiær, kommandørkaptajn S. S. Thostrup, Viceadmiralens adjutant (kaptajnløjtnant K. C. greve Trampe, kaptajnløjtnant S. U. H. Laub, kaptajnløjtnant, senere orlogskaptajn Aa. A. Jans), redaktør Sven Tito Achen, civilingeniør Henrik Berner, læge F. B. S. Fabricius, kontorchef Fleischer, grosserer Hans Konow, prokurist Brede Obelitz, tegnechef Edmund Peter. Senere udvidedes det med Statens heraldiske Konsulent, ekspeditionssekretær Paul Warming.

Man blev hurtigt klar over, at våbenerne burde have et fælles grundtræk; som grundsymbol valgtes Marinens kronede anker, hvorpå skibets individuelle skjold blev lagt (se figur 4 og 5).

2. Detalje fra agterspejlet på lineskibet »Wenden«, 1742. Efter tegning i Rigsarkivet. Jævnfør figur 16.

3. Gallionsfiguren fra lineskibet »Slesvig«, 1767 eller muligvis tidligere. Gallionsfiguren var i virkeligheden en ældre tids form for skibsvåben.

Desuden blev det vedtaget, at skibenes våbener så vidt muligt skulle være uafhængige af skibets funktion, således at våbenet også ville kunne bruges til fremtidige skibe af samme navn. Man burde derfor tilstræbe, at udforme våbenerne med relation til noget andet, f. eks. til skibets navn, til begivenheder i dets historie, eller til dets tidligere chefer.

Som det vil fremgå af det følgende, er det i det store og hele lykkedes at følge dette princip. De afvigelser, der er gjort, skyldes specielle ønsker med rent maritim baggrund fra Flådeledelsens side.

I 1957 indstillede Søværnskommandoen til Forsvarsministeriet, at sagen fik officiel anerkendelse, herunder at de enkelte våbener blev godkendt af Statens heraldiske Konsulent og approberet af H. M. Kongen. Denne indstilling godkendtes i 1958.

4. Pladen med skibsvåbenet på sin plads: foran på skibets kommandobro. Patruljebåden »Huitfeldt«, 1961. Pladens størrelse kan variere op til ca. 1 meter i højden.

Arbejdet koncentreredes nu om to punkter. For det første godkendelse af de første våbener, af hvilke flere allerede forelå færdigtegnede; for det andet at finde frem til den mest hensigtsmæssige fremstillingsmåde. Dette sidste problem blev klaret ved forhandling mellem Søværnskommandoen og Orlogsværftet, som overdrog bronzestøberiet Brdr. Grae opgaven med støbningen, medens malerarbejdet blev delegeret til kgl. hofdekorationsmaler R. Rasmussen & Søn; kunstnerisk assistance blev ydet af billedhuggeren Sv. Lindhardt.

Til hvert skib fremstilles et eksemplar af våbenet, monteret på en træplade, som anbringes på forkanten af kommandobroen, se figur 4. Desuden fremstilles et passende antal miniature-udgaver, med skibsnavnet på et bånd under våbenet (figur 5 og 32). Disse miniature-våbener bruges som erindringsgaver til gæster fra fremmede marinere, og lignende.

Et så talrigt udvalg som det ovenfor omtalte måtte naturligvis arbejde forholdsvis langsomt, hvorfor Søværnskommandoen i 1958 nedsatte et arbejdsudvalg bestående af: Statens heraldiske Konsulent, ekspeditionssekretær Paul Warming, grosserer Hans Konow, tegnechef Edmund Peter, arkitekt Niels Botfeldt, Orlogsværftet, og Viceadmiralens adjutant. Senere blev dette udvalg suppleret med H. M. Kongens jagtkaptajn, kommandør S. G. Jørgensen som observatør. Grosserer Konow og tegnechef Peter repræsenterer i udvalget *Heraldisk Selskab*, som Søværnskommandoen fortsatte samarbejdet med, efter at »Dansk Heraldisk Samfund« i 1959 gik op i dette selskab.

I de forløbne år har udvalget afholdt adskillige møder, og det er lykkedes at udarbejde våbener til så godt som samtlige skibe under Søværnskommandoen. I det følgende gives en beskrivelse af de indtil nu udarbejdede og af H. M. Kongen approberede våbener. Som tidligere nævnt er skjoldet altid lagt på det kronede anker; af pladshensyn er denne del af blasoneringen udeladt, ligesom de fleste af afbildningerne kun viser selve skjoldet. For at give en idé om de overvejelser, som er grundlaget for våbenerne, gives der en motivering for hvert enkelt våben.

Tegningernes udførelse skyldes for størstepartens vedkommende tegnechef *Edmund Peter*; arkitekt *Claus Achton Friis* har dog tegnet våbenerne for »Lindormen«, patruljebådene af »Daphne«-klassen og minestrygerne af »vig«-klassen; og arkitekt *Niels E. Botfeldt* våbenerne for »Willemoes«, »Vindhunden«, »Freja«, »Ulsund«, »Omøund«, »Grønsund«, »Vilsund«, og undervandsbådene.

Kongeskibet »*Dannebrog*«: i guld et svævende, rødkantet, hvidt kors, formet som Dannebrogordenens kors, dog

(ligesom det ældste ordenskors) uden in-skription og kroner (figur 5). Flådens første »Dannebrog« var et linieskib, bygget 1692 og opkaldt efter Dannebrogordenen; det bar på agterspejlet denne ordens insignier (figur 1). Derfor fører »Dannebrog« ordenens kors i sit våben.

Fregatten »Niels Ebbesen«: i sort strøet med sølv fodangler et guld sværd med spidsen opad (figur 6). Da natten rugede over landet, lyste Niels Ebbesens dåd, drabet på den holstenske grev Gerhard i Randers 1340, op i mørket og bebudede atter dag i Danmark; derfor det gyldne sværd i det sorte skjold. Det er sandsynligt, at han sikrede sig tilbagetoget ud af Randers ved at strø fodangler efter sig; de brugtes på den tid til at standse rytteres fremtrængen; derfor er skjoldet strøet med fodangler. Sværdet symboliserer den dristige handling, fodanglerne den besindige omtanke.

Fregatten »Esbern Snares«: i rødt et sølv drageskib med en guld ild på mastetoppen (figur 7). Våbenet hentyder til den danske stormand og søkrieger Esbern Snares bedrift i Sejro Bugt 1170, da han med sit skib en nat kæmpede alene mod 40 vendiske skibe. Han afslog et entringsforsøg og brugte derefter den list at lade nogle af sine mænd entre op i rejsningen og slå ild for at indbilde fjenden, at han tilkaldte andre skibe. Listen lykkedes, og fjenden flygtede.

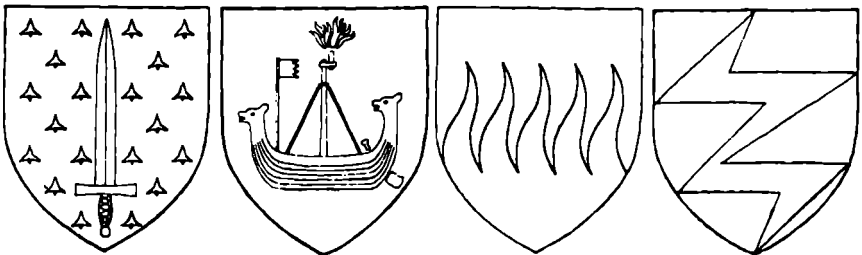
Fregatten »Rolf Krake«: tværdelt i

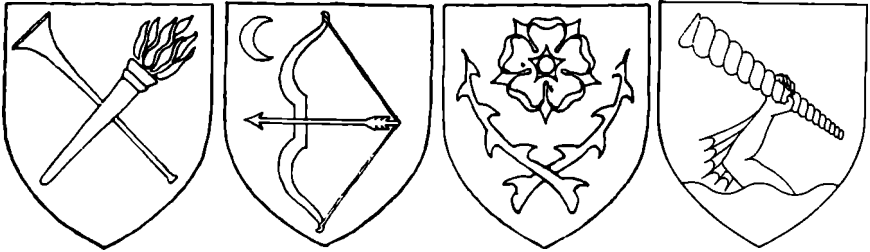
5. Gaveskjold med skibsvåbenet for kongeskibet »Dannebrog«. Pladen er af bronze og 15 cm høj. Baggrunden mørkeblå; krone, anker og bånd i guld; skjoldet i korrekte farver.

Jævnfør figur 1.

rødt og guld ved et fem-tunget flammesnit (figur 8). Flammerne hentyder til den danske sagnkonge Rolf Krakes frygtløse handling ved et gæstebud hos den svenske kong Adils, som stræbte ham efter livet og ville brænde ham inde. Rolf Krake trodsede ilden ved at

6-7-8-9. Våbener for fregatterne »Niels Ebbesen«, »Esbern Snares«, »Rolf Krake« og patruljebåden »Willemoes«.

10-11-12-13. Våbener for korvetterne »Bellona«, »Diana«, »Flora« og »Triton«.

springe over den, idet han råbte: »Den skyr ej ilden, som over den springer«.

Patruljebåden »Huitfeldt«: i sølv en rød skråbjælke (se figur 4). Skibet er opkaldt efter søhelten kommandør Ivar Huitfeldt, der i slaget i Køge Bugt 1710 ofrede liv og skib for at redde de øvrige skibe i den danske flådestyrke fra at gå i brand. Våbenet er familien Huitfeldts våben.

Patruljebåden »Willemoes«: i rødt et guld lyn (se figur 9). Skibet er opkaldt efter søhelten Peter Willemoes, der ydede så stor en indsats i slaget på Rheden 2. april 1801 og faldt i kampen ved Sjællands Odde 1808. Til hans ære fører skibet hans slægts våben. Våbenmærket opfattes i dag som en lynstråle, men har formodentlig oprindeligt været et *W*, familienavnets første bogstav.

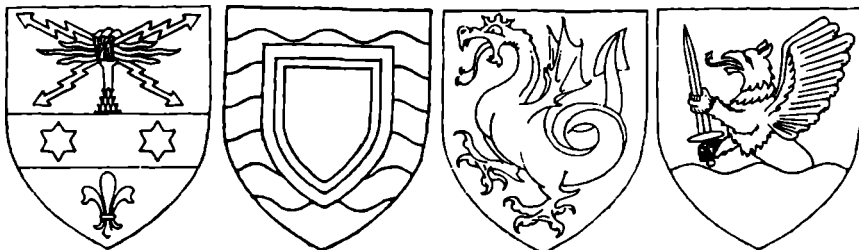
Korvetten »Bellona«: i rødt krydsslugt en guld trompet og en sølv fakkell med guld flamme (se figur 10). Bellona var romernes gudinde for krigs- og våbenlykke. Hendes symboler var krigstrompeten og krigsfaklen, hvormed hun kaldte til kamp.

Korvetten »Diana«: i blått en spændt sølv bue med sølv pil lagt an; i øverste dexter hjørne en aftagende halvmåne af guld (se figur 11). Diana var romernes gudinde for bl. a. jagt, og hendes symboler er buen, pilen og månseglet. Som buen er spændt og pilen rede til afskydning, bør skibet være rede til kamp.

Korvetten »Flora«: i sølv en rød rose omgivet af to sorte tornegrene, krydsslagte under rosen (se figur 12). Flora var romernes gudinde for blomsterne, derfor den røde rose i våbenet. Men er rosen end skøn, den stikker dog den, der vil plukke den; således bør skibet og handle, hvor det møder en fjende.

Korvetten »Triton«: i blått en ved en bølgelinie dannet sølv skjoldfod, hvoraf opvokser en guld arm besat med en fiskefinne og holdende et sølv konkylihorn (se figur 13). Triton var en havguddom, som fremstilles i menneskeskikkelse med visse fiskeagtige træk og blæsende i et konkylihorn. Dette hans attribut står som symbol for signal til kamp på søen.

Depotskibet »Hjælperen«: tværdelt, 1° i blått en opvoksende sølv ørneklø holdende en guld lynild; 2° tværdelt af sølv og rødt, i øverste felt to røde seksoddede stjerner, i nederste en sølv lilje (se figur 14). Skibsnavnet Hjælperen er tidligere ført af skytsskibet »Hjælperen«, der under kommando af kaptajn Peter Tordenskjold deltog i slaget i Dynekielen 8. juli 1716; ørnekløen med lynilden er hjelmtegnet i Tordenskjolds våben og minder om hans bedrifter ved denne lejlighed. I slaget på Rheden den 2. april 1801 deltog defensionsfregatten »Hjælperen« under kommando af premierløjtnant Peter Carl Lillenschjold;

14-15-16-17. Våbener for skibene »Hjælperen«, »Beskytteren«, »Lindormen« (jævnfør figur 2) og »Vindhunden«.

til minde herom er hans slægtsvåben indsat som skjoldets andet felt.

Minelæggeren »Beskytteren«: i guld tre blå strømme, herpå et rødt skjold med en sølv orle (se figur 15). »Det beskyttende skjold« hentyder til skibnavnet, de tre strømme til de danske gennemsejlingsfarvande Øresund, Store Bælt og Lille Bælt, som det er skibets opgave at beskytte. Orlen, den heraldiske betegnelse for en forstærkning af skjoldet parallelt med kanten, understreger beskyttelsens styrke.

Minelæggeren »Lindormen«: i rødt en kronet guld lindorm (se figur 16). Såvel skibnavn som våben stammer fra det felt i det danske kongevåben, som svarer til den af de danske konger førte titel »de Venders«. Skibnavnet Lindormen er et af de ældste og hyppigst anvendte i Flåden (se figur 2).

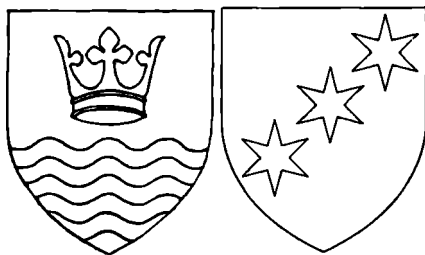
Minelæggeren »Vindhunden«: i blåt en ved en bølgelinie dannet sølv skjoldsfod, hvoraf opvokser en guld grif holdende et guld sværd (se figur 17). Navnet er tidligere ført af galioten »Vindhunden«, der under kommando af premierløjtnant Peder Hansen Grib deltog i slaget i Dynekilen 8. juli 1716. Til minde om hans bedrift her er våbenet komponeret på grundlag af det våben, der findes på Gribbs epitafium i Erritslev Kirke: i blåt en guld grif bevæbnet med et sværd og stående på to krydslagte guld kanoner.

Depotskibet »Ægir«: i blåt tre sølv

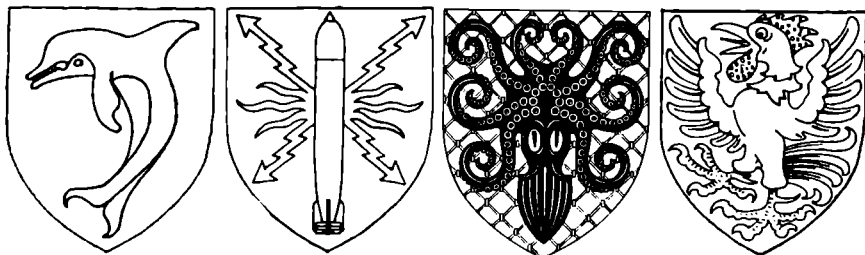
strømme med hver tre bølgetoppe, hvorover en åben guld krone (se figur 18). I den nordiske mytologi var Ægir havets hersker; hans ni døtre var bølgerne. Havet symboliseres ved de tre strømme, der hver har tre bølgetoppe, altså ni i alt, medens kronen symboliserer Ægirs herredømme over havet.

Opmålingsskibet »Freja«: i blåt tre seksoddede guld stjerner sinister skråbjelkevis (se figur 19). De gamle nordboere kaldte de tre stjerner i stjernebilledet Orion »Frejas Rok«.

Undervandsbådene »Delfinen«, »Spækhuggeren« og »Tumleren«: i sølv en sort delfin (se figur 20). Delfinen bruges i flere landes mariner som symbol for undervandsbåden. I Danmark har navnet tidligere været ført af torpedobåde, men er nu givet til den første undervandsbåd bygget efter den Anden Verdenskrig. Efter specielt ønske fra undervandsbådenes officerer vil våbenet blive ført

18-19. Våbener for skibene »Ægir« og »Freja«.

20–21–22–23. Våbener for fire »klasser«: undervandsbåde (éns for alle), motortorpedobåde (éns for alle), ministrygere af »-vig«-klassen (forskellig tingering for hvert skib) og SDC-patroljebåde (forskellig tingering).

uden forskelle af samtlige enheder i denne klasse.

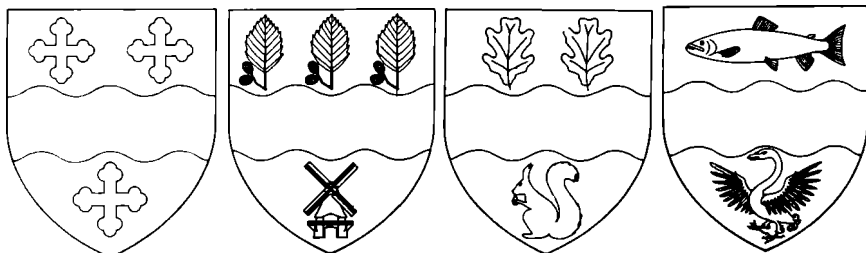
Motortorpedobåde: i blå en pælvis stillet sølv torpedo, hvorfra udstråler en guld lynild (se figur 21). For disse skibe er valgt et fælles våben på grundlag af deres hovedarmering. Lynilden, som angiver torpedoens eksplosion, viser til lige hen til 1. felt i Tordenskjolds våben og symboliserer hans overraskelsestaktik, karakteristisk også for motortorpedobådene.

Ministrygerne af »-vig«-klassen har våbener af samme indhold (i sølv et net belagt med en ottearmet blæksprutte, se figur 22), som ved forskellig tingering varieres for klassens enkelte enheder: »Asvig«: rødt net, blå blæksprutte. »Mosvig«: rødt net, sort blæksprutte. »Sandvig«: rødt net, grøn blæksprutte. »Sølvig«: blå net, rød blæksprutte. – Nettet, der fanger blæksprutten, symboli-

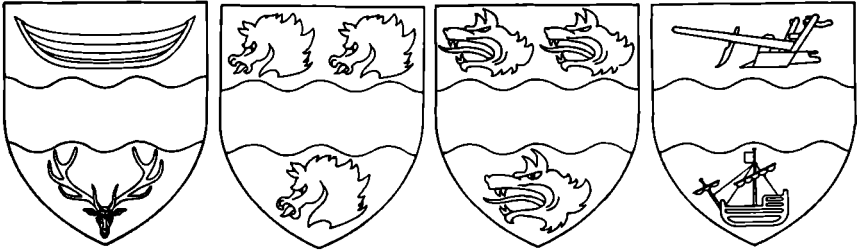
serer klassens formål: at uskadeliggøre undersøiske objekter.

Patroljebåde af »Daphne«-klassen (eller SDC-bådene, »Seaward Defence Craft«) har våbener af éns indhold (en hane med løftede vinger, se figur 23), som ved forskellig tingering varieres for klassens enkelte enheder. »Daphne«: i sølv en blå hane, rødt bevæbnet. »Dryaden«: i sølv en sort hane, rødt bevæbnet. »Havmanden«: i sølv en grøn hane, rødt bevæbnet. »Havfruen«: i sølv en rød hane, blå bevæbnet. »Najaden«: i guld en blå hane, rødt bevæbnet. »Nymphen«: i guld en grøn hane, rødt bevæbnet. »Neptun«: i guld en rød hane, blå bevæbnet. »Ran«: i rød en sølv hane, guld bevæbnet. »Rolta«: i blå en sølv hane, guld bevæbnet. – Hanen er fra gammel tid benyttet som symbol på årvågenhed og kampiver, egenskaber, der også bør være karakteristiske for denne classes enheder.

Ministrygeren »Aarasund«: i sølv en

24–25–26–27. Våbener for ministrygerne »Aarasund«, »Allsund«, »Egersund« og »Grønsund«.

28–29–30–31. Våbener for ministrygerne »Guldborgsund«, »Omøsund«, »Ulusund« og »Vilsund«.

blå strøm mellem tre røde kløverblads-kors: to, én (figur 24). »Sundet« er gengivet ved den heraldiske strøm; både navn og figur er fælles for hele denne klasse. Kløverbladskorsene refererer til seglet for Haderslev Herred fra 1600-tallet; såvel Årø som landet indenfor hører til dette herred.

Ministrygeren »Alssund«: i rødt en strøm mellem tre elleblade og en mølle, alt sølv (se figur 25). Ellebladene henviser til en fortolkning af navnet Als; møllen symboliserer Dybbøl Mølle på sundets anden side.

Ministrygeren »Egernsund«: i blå en sølv strøm mellem to guld egeblade og et guld egern (se figur 26). Både egeblade og egern refererer til fortolkninger af navnet.

Ministrygeren »Grønsund«: i guld en grøn strøm mellem en rød laks og en rød svane (figur 27). Laksen indgår i Møns Herreds segl, der kendes fra 1326; svanen i Falster Sønder Herreds segl, fra 1584.

Ministrygeren »Guldborgsund«: i rødt en strøm mellem en færgebåd og et hjortehoved, alt guld (se figur 28). Færgebåden henviser til færgestedet Guldborg på Lollandsiden, hjortehovedet til Falster Nørre Herreds segl fra 1584, som indeholder en hjort.

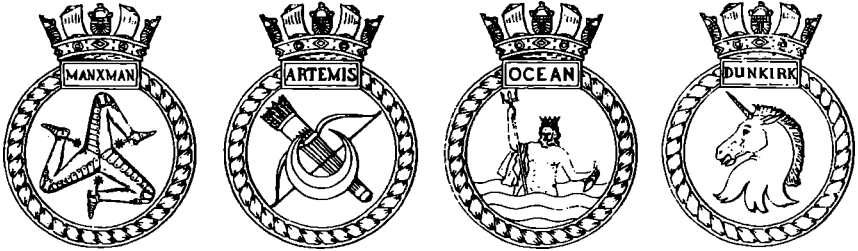
Ministrygeren »Omøsund«: i blå en strøm mellem tre hestehoveder: to, én, alt sølv (se figur 29). Hestehovederne

henviser til Flakkebjerg Herreds segl, kendt fra 1610, som indeholder en hest; såvel Omø som Agersø og landet indenfor hører til dette herred.

Ministrygeren »Ulusund«: i sølv en rød strøm mellem tre sorte ulvehoveder med røde tunger: to, én (se figur 30). Ulvehovederne henviser til en fortolkning af navnet.

32. Gaveskjold med våbnet for det Kgl. Danske Flyvæsen.

33. I den engelske flåde har skibsvåbener under forskellige former været brugt i hvert fald fra 1500-tallet, men først i 1918 fik de officiel anerkendelse, og samtidigt blev der givet retningslinier for deres udformning. Af ovenstående engelske skibsvåbener svarer de to midterste nogenlunde til våbenerne for de danske skibe »Diana« (fig. 11) og »Ægir« (fig. 18), og en sammenligning af heraldisk kvalitet må vist siges at falde ud til de danske våbeners fordel. »Manxman«s tre ben er taget fra øen Man's våben, og »Dunkirk«s enhjørning fra admiral Sir Bertram Ramsay's; han organiserede den berømte evakuering i 1940.

Ministrygeren »Vilsund«: i guld en blå strøm mellem en rød thyboplov og et rødt skib (se figur 31). Thyboploven henviser til Thy, og skibet til Mors, idet Mors Nørre Herreds segl af 1610 indeholder et skib.

Det Kgl. Danske Fyrvæsen: i et ovalt rødt skjold, kantet af et kabelslået guld tov et guld kulfyrr (se figur 32). Våbenet blev skabt i anledning af Fyrvæsenets 400-års jubilæum i 1960. Skjoldfiguren er en stilisering af kulbækkenfyret på Halskov Fyr, fra Fyrvæsenets ældste tid.

Ovenstående fortegnelse omfatter de fleste af Flådens skibe. Udvalget håber i løbet af det kommende år at kunne afslutte arbejdet med våbener til de resterende skibe og til de i arbejde værende

nybygninger, samt til Middelgrundsfortet, Stevnsfortet og Langelandsfortet.

På længere sigt vil Udvalgets opgave blive (evt. i samarbejde med et navngivningsudvalg) at fastsætte våbener til fremtidens nybygninger, samt til Marinens »institutioner« (værfter, kommandostationer, etc.). Det er tanken, at institutionernes våbener, i modsætning til de »strygejernsformede« skibs- og fortvåbener, skal være ovale, se figur 32.

Det har været en glæde, at der hos Flådens personel har været en stor og levende interesse for denne genoptagelse af en smuk gammel tradition. I mange tilfælde har denne interesse givet sig udslag i fremstilling af brevpapir, askebægre, miniaturnåle o.s.v. med gengivelse af skibsvåbenet.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommerseil bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommerseilt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.

Heraldikens Inverkan på Brukskonsten

Av Olof Eriksson

ORDET »heraldik« framkallar hos nutidens människa en mer eller mindre dunkel bild av medeltida riddare med sköld och rustning. Det är en bild av någonting för länge sedan svunnet, som icke har någon betydelse för vår, på tröskeln till världsrymdens erövring stående tid. Detta är dock helt oriktigt. Ehuru heraldikens form- och färgspråk med dess märgfulla regler skapades och utvecklades av medeltidens ridderskap, har det ännu icke förlorat sin betydelse. Fortfarande följa vi många heraldiska bruk och använda ännu i dag heraldiska emblem, dock oftast omedvetet och omärktligt.

Staternas, städernas, kommunernas, släkternas m. fl. vapen och flaggor är naturligtvis klart heraldiska. Men heraldiken förekommer mer eller mindre dold i många andra sammanhang. Fotbollslagets färgrika dräkter med tillhörande randiga strumpor är i själva verket heraldiska. Dräkten är lagets sammanhållande kännetecken, som skiljer det från andra lag. Industrier och affärsföretagens märken och stämplor är även de på sitt sätt heraldiska till sin karaktär. Så är även olika sällskaps och föreningars märken, flaggor, miniatyrvimplor samt utmärkelse- och förtjänstecken utan vidare heraldiska emblem. Trafiktecknen med sina kraftigt stiliserade och färgstarka bilder hör även till samma grupp.

Särskilt talrikt förekommer heraldiskt påverkade bruk inom armén. Det är naturligt, att många bruk inom krigsmakten bibehållit från riddartiden härstammande drag. Uniformernas detaljer, knappar, epåletter, ärmmärken

m. m. är ofta försedda med statens sinnebild. Även uniformernas rangtecken såsom stjärnor, rosor, raka och vinkelböjda band – oftast i guld eller silver – är rent heraldiska kännetecken. Av den medeltida riddarens färgspråkande torneringsdräkt återstår hos vår tids asketiska uniformer som ett slags relikter bjärt färgade galoner samt guld- och silversnodder.

Många för vår allt mer maskinella tid typiska tekniska symboler har tagits från heraldikens formvärld. Som exempel må tjäna den elektriska högspänningens blix och växelströmmens våglinje. Den internationella turisttrafikens använder många tecken av heraldisk natur, då man även utan språkkunskaper kan förstå dem. Sådana är bl. a. tidtabellernas korsade kniv och gaffel, dricksglas, korsade hammare m. m. T.o.m. i ödemarken finner vi ett slags heraldik. De arktiska trakternas renherdar har för länge sedan skapat ett ännu använt

Olof Eriksson er født 1911. Reklamekunstner hos Stockmanns Varuhus i Helsingfors og næstformand i det Finske Heraldiske Selskab. Har komponeret ca. 100 kommunevåbener for finske købstæder, byer og landkommuner, samt emblemer, varemærker, firmamærker og janer for talrige institutioner, foreninger og firmaer. Lærer i heraldik, grafisk stil, typografi og skilteskrivning ved Konstindustriella Læroverket i Helsingfors.

Gustaf von Numers: Närpes kommunfana. Fält är rött, sjöblad gul, och vingarna vita.

system av örönmärken för identifiering av sina djur. Detta system med sina märken och klara, kortfattade terminologi kan förliknas vid heraldik.

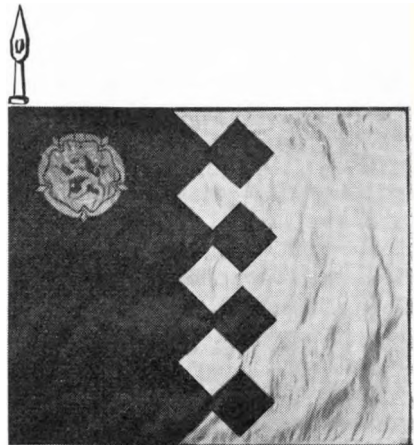
Vi har sett, att vardagslivet bjuder på mera heraldik, än man vid första påseendet skulle tro. En annan sak är om sinnebilderna inom denna vardagsheraldik alltid är komponerade och stilerade på bästa möjliga sätt? Uppfyller de sin uppgift att vara framförallt lättuppfattade och slående tecken för vad de skall uttrycka? På detta kan man svara både ja och nej.

Mycket ofta är kännetecknet komponerat av en person, som är helt främmande för heraldiskt tänkande och heraldiska uttrycksformer. Heraldikens djupa förfallsperiod under 1700- och 1800-talen inföll under en tid, då industrialismens frammarsch och ett kraftigt ekonomiskt uppsving helt förändrade människornas vardagsliv. De snabbt utvecklade samfärdsmedlen befrämjade radikalt möjligheterna till umgänge mellan individer och folk. Helt nya, stora yrkesgrupper uppstod. Förändringarna inom samhället gav upphov till nya politiska åskådningar och grupper. Den ökade fritiden har, särskilt inom

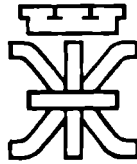
vårt århundrade, fört med sig nya intressen och tidsfördriv. Alla dessa grupper och verksamhetsformer behöver egna kännetecken.

Som redan nämdes, inföll denna omvälvning under heraldikens djupaste förfallsperiod. Det är naturligt, att de nya grupperna sökte förebilder till sina emblem hos sin egen tids heraldiska konst. Denna naturalistiska och överbelastade, sötsliskiga och romantiserande heraldik var en allt annat än lämplig förebild. Det är ej heller förvånansvärt, att många då skapade kännetecken är svaga och stillösa.

Under de senaste decennierna har det uppstått ett nytt intresse för heraldik, vilket stöder sig på studier av vapenväsendets ursprungskällor. Även om denna renässans främst riktat sig mot heraldiska vapen, har dess inverkan nått vidare. En tecknare, som arbetar med heraldisk konst, lär sig uppskatta tecknens form- och klarhetskrav på ett helt annat sätt, än en i heraldiken obevandrad. Heraldisk formgivning för till en disciplinerad, foljdriktig samt

Olof Eriksson: Fana för reservofficersklubb i Nurmijärvi; blå-vitt.

Emblem för Sjömannens Pensjonskassa; firmat Lumivalko (»Snövit«); Finlands Kommunala Arbetarens Förbund (murankare och murkrona); Centralförbundet för Socialvård; och Telefonförening i Kotka (kotka = örn). Det första är ritad av Ahti Hammar, det andra av Tapio Vallioja, de tre sista av Olof Eriksson.

framför allt koncentrerad komposition och stilisering. Även då det är fråga om en mindre uppgift, är det för heraldikern naturligt att följa de för kännetecknen typiska, traditionella och lagbundna kompositionsprinciperna.

Heraldikens renässans är en världsomfattande företeelse, även om den är lättast att iakttaga i Europa. De olika länderna har några få – men desto ivrigare – heraldiskt skolade konstnärer. Deras arbeten börjar även synas på alla den heraldiska konstens områden. Många under de senaste åren skapade varu- och föreningsmärken har fått en kraftfull och enkel utformning. Den strävan till enkelhet samt linjernas och ytornas rytm, som kännetecknar heraldiken, har verkat förnyande på bl. a. plastiskt utformade emblem såsom medaljer, plaketter och märken. Även kompositionen av föreningsfanor, vilken ännu för några år sedan syntes ha sökt sina förebilder närmast ur någon modellsamlig för konstbroderi, har under de senaste åren baserat sig på ett för flaggor verkligen typiskt bruk av färgytor.

Vapnet eller det heraldiska kännetecknet som utsmyckning på byggnader håller även på att befria sig från den för dem främmande detaljrikedomen. Ett i sten hugget emblem behöver ju icke i detalj motsvara den ursprungliga ritningen av vapnet. Denna är utförd för helt andra ändamål. Emblemets utförande tillämpas och stiliseras i enlighet med det använda materialets fordringar.

De nya, klarare strömningarna inom den heraldiska konsten är dock i sin början. Fortfarande ser man olovligt mycket – förutom rena heraldiska fel – emblem, vilkas komposition är splittrad och oklar. Alltför vanligt är även, att vapnet belastas med för många olika motiv. Och dock behöver just vår tid, om någon, klara och enkla sinnebilder. Vår tids allt mer hektiska livsrytm och tävlan såväl inom affärlivet som idévärlden fordrar slående, lätt och snabbt synliga och igenkända deviser. Med andra ord, vi behöver mera och bättre vardagsheraldik.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommerseil bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommerseilt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.

Velkommen til Monsignore Heim

I APRIL 1961 udnævnte Paven prælæt, dr. phil. & jur. can., Monsignore *Bruno Bernhard Heim* til leder af den Apostoliske Delegation i Skandinavien, med sæde i Vedbæk (Immortellevej 11), nord for København.

Monsignore Heim er kendt af heraldikere verden over, især gennem sin bog »Wappenbrauch und Wappenrecht in der Kirche«

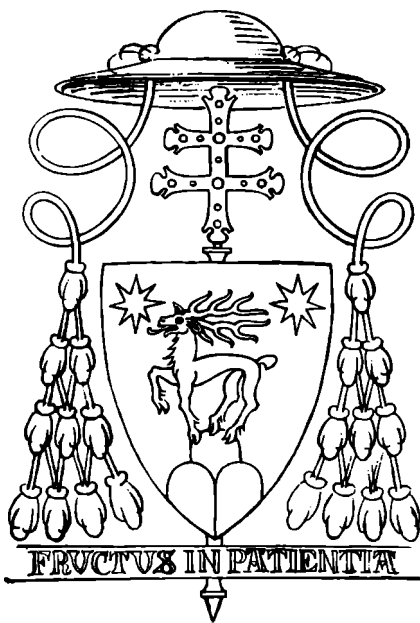
af sin lærdom, skrevet i en klar, koncis, iblandt næsten munter stil; det mærkes at Monsignore Heim er schweizer og præget af sit fødelands praktiske, omsvøbsfri og fordomsfri ånd.

Dr. Heim er imidlertid ikke blot den største nulevende heraldiske *autoritet* inden for den Katolske Kirke. Han er tillige en fremragende og meget produktiv heraldisk *kunstner*. Han anslår, at han har udført 2–3000 våbentegninger, ikke blot kirkelige, men også adskillige verdslige, og hertil kommer, at han har *komponeret* et meget stort antal våbener, især for den Katolske Kirkes dignitarer. Han har en stor del af æren for, at vor tids meget levende kirkelige heraldik, tillige er en så god heraldik.

Som kunstner er Monsignore Heim inspireret af middelalderlige forbilleder fra heraldikkens bedste tid, men hans stil er alligevel helt hans egen tids og helt hans egen. Han arbejder intensivt med sine tegninger, for at gøre dem enklere, stærkere, mere ægte heraldiske; det er karakteristisk for ham, at skønt han har tegnet tusinder og atter tusinder af skjolde, prælathatte, kvaster, mitraer, nøgler, duer, løver og ørne, anvender han aldrig skabeloner. Hvert våben er en individualitet i alle sine detaljer, ja selv to ens figurer i samme våben, bliver udført hver for sig. Man kan ikke se at de er forskellige, og det skal de jo heller ikke være. Men man fornemmer at de ikke er ens. Det er dette, som gør hans våbentegninger så spændstige.

Monsignore Heim er født 1911 i kanton Solothurn. Han er doktor i filosofi og kanonisk ret, og styrelsesmedlem eller medlem af det Internationale Akademi for Heraldik i Paris, og de heraldiske selskaber i Schweiz, Østrig, Frankrig, Italien og Spanien. Societas Heraldica Scandinavica har han gjort den glæde og ære straks at melde sig ind hos os også. Vi byder Monsignore Heim velkommen til Skandinavien og i vort selskab.

Sven Tito Achen.

En prøve på Dr. Heims heraldiske kunst: skitse til våben for den apostoliske delegat i Madagaskar, Hans Excellence, Monsignore Pirozzi. Skjoldet rødt, hjort og stjerner guld, bjerget sølv. Den grønne prælathat med 10 kvaster på hver side og dobbeltkors-staven angiver, at indehaveren er erkebiskop.

1947 (fransk udgave 1949), den første samlede fremstilling af dette enorme emne. Det er et lærd og autoritativt værk – hvad der står deri, står fast – men samtidig utynget

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommerseil bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommerseilt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

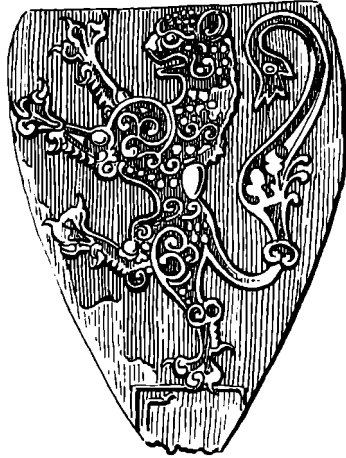
[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.

Løver og Leopardter

Tekst og tegninger af Aage Wulff

BLASONERINGEN »løve« eller »leopard« er tilsyneladende et af heraldikkens uudrydelige problemer. Som bekendt sigtes der med disse betegnelser ikke til forskellige heraldiske skabninger, men til én og samme skabnings, nemlig løvens, forskellige stillinger. »En løve« var oprindeligt (i hvert fald fra 1200-tallet) vistnok kun en oprejst løve (figur 1), »en leopard« var en gående løve (figur 2 og 3). Senere, da de heraldiske figurer blev mere differentierede, og friheden til at udforme dem som man havde lyst til, mindre, blev betegnelsen »en leopard« indskrænket til at omfatte en gående løve med hovedet en face (figur 3), medens »en løve« kunne være enten »oprejst«, eller »gående«, dvs. gående og med hovedet i profil

(figur 2). Det som afgjorde, om en gående løve var »en løve« eller »en leopard«, var altså hovedets stilling: »leoparden« viste sine øjne, »løven« sin profil.

1. Blasoneringens »løve«. Halen, klørne og den lange, krumme hals er imidlertid karakteristisk for geparden. Våben for fogederne på Brienz 1225.

Aage Wulff er født i 1918 og ansat ved Tøjhusmuseet i København. Uddannet som maler og tegner på Københavns Malerskole 1933-37 med sideløbende kursus i kunsthistorie og farvekemi. Blev ved sit speciale - dekorationsmaleri - inter-

esseret i heraldik og har tegnet størstedelen af Hærens afdelingsmærker samt Politiets og Civilforsvarets korpsmærker og gradstegn. Kom ind i arbejdet med den officielle danske heraldik i 1948 under arkivar P. B. Grandjeans virke som Statens Heraldiske Konsulent, og har siden komponeret en mængde kommune-, amts- og familievåbener. Som eks. kan nævnes Tønder og Viborg amtsvåbener samt Tåstrup, Tyrstrup, Odder og Hertufsholm kommunevåbener. Inden for sigillografen har han udført en del illustrationsarbejde, især til »Danmarks gamle Købstadlougivning«, »Tommerup Klosters Historie« og »Højesterets Historie«. Nærværende artikel er afstedt af hans særlige interesse for det danske rigsvåben.

Ud fra de to grundtyper: »løven« = den oprejste løve med hovedet i profil, og »leoparden« = den gående løve med hovedet en face skabtes der senere i Frankrig og Tyskland nogle subtile betegnelser for variationerne oprejst løve med hovedet en face (som er sjældent) og gående løve med hovedet i profil (som er almindelig). Disse betegnelser lyder: leopard lionné eller gelowter Leopard for det første fænomen, lion leopárd eller leopardierter Löwe for det andet. Hovedets stilling er stadig det afgørende, men i øvrigt er disse betegnelser nærmest umulige at holde styr på og må henregnes til heraldikkens snurrepiberier. I »Complete Guide to Heraldry« har Fox-Davies da også husket fejl og byttet om på leopardløven og løveleoparden.

På mange har betegnelsen »leopard« na-

2. Oprindeligt: »leopard«. Senere: »gående løve«. Senere igen: »lion leopardé« eller »leopardierter Löwe«.

turligt nok virket forvirrende (tænk om man kaldte en hund i profil for en kat?). De har troet, at »leopard« var en zoologisk leopard. F. eks. er »leoparderne« i Griffenfjelds grevelige våben utvivlsomt ment som *gående løver med hovedet en face* (afledt af det danske kongevåben), men blasoneringens ord har fået våbenmaleren til at tegne to zoologiske leoparder. Denne forvirring skulle naturligvis ikke blive mindre, da *zoologiske leoparder* via kolonierne faktisk begyndte at optræde i heraldikken sammen med de heraldiske leoparder.

Denne århundredlange terminologiske diskussion har imidlertid sat et andet problem i skygge, som er uendeligt langt mere interessant end disse hårkløvier, nemlig: *Hvorfor brugte middelalderens heraldikere to forskellige ord, »løve« og »leopard«? Hvordan kom de på den idé? Lå der realiteter bag? Det er dette væsentlige og perspektivrige spørgsmål, som denne artikel vil belyse.*

S. T. A.

En af grundreglerne i heraldik er, at skjoldfigurerne skal udskille sig klart og tydeligt fra hinanden, og at derfor de træk, som har betydning for at identificere figurerne, fremhæves. Tegner man

3. »Leoparden«, som den f. eks. ses i Englands våben. De tre gående løver i Danmarks våben blev tidligere ofte gengivet som leoparder.

f. eks. et træ, er det især bladernes form som angiver træets art. Det spiller derimod ingen rolle hvilken retning bladene vender.

Med to af heraldikkens mest almindelige figurer, »løverne« og »leoparderne«, forholder det sig dog mærkeligt nok anderledes. Disse figurer skelner man kun fra hinanden på hovedernes stilling, i profil: »løve«, en face: »leopard«, og lader så i øvrigt resten af dyrene være ens. Dette kan siges at være heraldisk forenkling, men er det nu ikke en lidt for flot manér at behandle disse interessante dyr på?

4. Geparder på et 3500 år gammelt hittitisk relief.

Eller sagt på en anden måde: Er det ikke tankevækkende, at tilsyneladende ét og samme dyr benævnes ved to helt forskellige navne? Kan det tænkes at middelalderens riddere kendte *både løve og leopard*, og at de, når de *sagde »leopard«*, da også virkelig *mente leopard*?

Svaret må blive: *Ja, det gjorde de uden al tvivl.* Middelalderen kendte leoparden, i mangfoldige tilfælde endda utvivlsomt bedre end den kendte løven. Løven var for de fleste et fabeldyr, omtalt i Bibelen

5. Tæmnet gepard på et ægyptisk gravmaleri ca. 1400 før Kr.

eller af hjemvendende korsriddere, men meget få havde nogen sinde set en løve. Leoparden derimod var et dyr, som mange høje herrer og adskillige andre havde set, nemlig som husdyr! Et højt attrået, kostbart, beundret, ja forgudet husdyr ganske vist, men ikke des mindre: tæmnet og i menneskets tjeneste.

Med »leopard« mente datidens mennesker nemlig ikke det vi i dag forstår ved en leopard, dvs. *felis pardus*, pante- ren, men jagtleoparden (*felis guttata* eller *felis jubata*) også kaldet geparden.

Jagtleoparden er et godmodigt gemyt og let at tæmme, og da den hører til verdens hurtigste løbere, har man siden

6. Gepard med Halsbånd fra en jagtscene, malet på væggen i en 2500-årig etruskisk grav.

oldtiden og helt til vor tid anvendt den i afrettet stand til jagt på hjorte, antiloper og andet hurtigt vildt, som den indhenter og dræber. Jægeren kan da ride efter den og fratage den byttet. De områder hvor geparden har været anvendt til jagt, er Lilleasien, Ægypten, Afrika, Indien og Mongoliet.

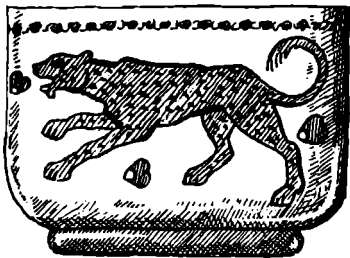
I oldtiden nævnes den ofte. Ægyptiske hieroglyf-indskrifter omtaler f. eks. geparder bestemt for den kongelige tjeneste, dvs. til hofjagter, og nævner specielt deres skønt prydede Halsbånd. Forfatteren Ailianus (o. 200 e. Kr.) mener geparden, når han taler om »løver«, der bliver ført i line på hjorte- og antilopejagt. Mongoliets herskere tog på deres store jagter ofte så meget som 1000 jagtleoparder med sig. Den tyrkiske sultan Bajazid I. (1389–1403) havde

7. Afrettet gepard deltager i jagt, siddende på et læderdækket bag ved sin fører. Detalje fra et persisk tæppe.

foruden jagthunde også »leoparder«, dvs. geparder, hvis Halsbånd var rigt prydet med juveler.

Også i billedkunsten møder man jagtleoparden. På en klippeside i Jazitikaya i det østlige Lilleasien er der o. 1400 f. Kr. indhugget en procession af hittitiske guder, afbildet sammen med geparder og andre fornemme dyr (figur 4). I Rekhmaras grav i den oldægyptiske by Theben findes geparden malet i karakteristisk form ca. 1400 f. Kr.; den

8. Leopard på et romersk glas fra o. 200–400 e. Kr., fundet i Himlingøje, Præsto Amt. Nationalmuseet.

bliver ført i halsbånd og lænke, sikkert som en gave (figur 5). I den etruskiske »Leopardgrav« ved Corneto i Italien fra ca. 500 f. Kr. er væggene smykket med jagtscener, bl. a. med jagtleoparder (figur 6).

Men også i den nordiske oldtid møder man leoparder. På et til Danmark importeret romersk glas fra yngre jernalder (ca. 200–400 efter Kr.) ses en grøn leopard med sorte pletter – endog omgivet af røde hjerter! Se figur 8. Fra vikingetiden er der bevaret et stykke tekstil med en leopard, eller i hvert fald den bageste del af dyret, se figur 9.

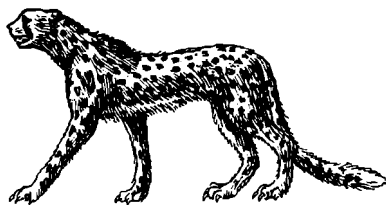
9. Bagkroppen af en leopard på et stykke tekstil fra vikingetiden, fundet i Mammen i Nordjylland. Nationalmuseet.

Men korstogsridderne har ikke blot set geparden i dens hjemlande: Lilleasien, den nære Orient og Nordafrika. Man ved at geparden også har været anvendt som jagtdyr i riddernes egne hjemlande, i Europa, selv om det sikkert kun har været få fyrster, der har haft råd til at opdrætte og holde en »gepard-stald«. Så meget større har prestigen og beundringen været! Ge-

10. Den zoologiske løve, felis leo. Sådan ser ingen »løve« ud i heraldikkens første 2–300 år.

pardens berømmelse har været stor, og det er naturligt, at datidens korsfarere og andre riddere har ladet sig inspirere

11. Geparden eller (jagt) leoparden. Det er utvivlsomt dette dyrs smækre krop, tynde krumme hals, lille hoved, lådne hale, og synlige klæer, som findes i den tidlige heraldikkens »løver«.

til at anbringe dens billede på deres skjolde.

Når man betragter den tidligste heraldikkens »løver« (se figur 1, 12, 13, 14), bliver man nemlig slået af, hvor lidet løve-agtige disse skabninger er, og samtidig af i hvor høj grad de ejer de træk, som er karakteristiske for geparden.

Den zoologiske løve, *felis leo* (figur 10) har en kraftig, tung krop; korte, kraftige ben; store poter med kløer, som er skjult i hudfolder, og kun kommer frem, når den angriber, og kun på den pote, der direkte bliver brugt; et stort hoved; og en kort, kraftig hals med stor manke, der dækker hele halsen samt en del af

12. Det ældste våben som kendes: Geoffrey Plantagenet, greve af Anjou, med det våbenskjold som han fik af sin svigerfader, Henrik 1. af England, ved sit bryllup 1127. »Løvernes« kroppe, halse og hoveder angiver dem umiskendeligt som geparder. Efter Geoffreys grav i Le Mans, Normandiet.

hovedet og brystet. Hoved og manke kan give indtryk af at udgøre ca. en tredjedel af hele dyret.

Der er ingen lighedspunkter med denne beskrivelse i den tidlige heraldiks løver. Endog det mest karakteristiske af det hele: manken, mangler i reglen totalt.

13. Våben for grev Bernhard 2. von Dannenberg 1271. De buskede haler og lange krumme halse peger på geparder.

Geparden derimod (figur 11) kan beskrives sådan: Kroppen lang og meget tynd; lille hoved med kort snude; ret lang hals; meget lang hale, som er ladden i sin fulde længde; lange, slanke ben; poter med kløer, som i modsætning til andre katte, ikke kan trækkes ind, og derfor altid er synlige.

Endnu en ting tyder på, at mange af den tidlige heraldiks »løver« i virkeligheden er geparder: Adskillige af dem

14. Våben for Sir Simon Felbrygge ca. 1421. »Løvens« laddne hale, kløer og sløjfe om halsen(?) peger på, at den i virkeligheden er en gepard.

15. Heraldisk en »leopard«, men zoologisk en løve. Løve-lignende »løver« optræder først sent i heraldikken. Denne er fra begyndelsen af 1500-tallet, fra et af Christian 2.s våbener.

gengives med et Halsbånd (i varierende udformning, undertiden som en krone om halsen), hvori der kan være fastgjort en kæde. Dette ville være højt usædvanligt for en løve, men var naturligvis det normale for et afrettet jagtdyr, som blev ført i kongers og fyrsters processioner.

Oprindeligt har blasoneringens »leopard« måske kun været brugt, når det pågældende våben virkelig indeholdt en leopard (dvs. jagtleopard), og »løve« kun, når våbendyret var en løve. Efterhånden som korstogene og dermed Europas kontakt med Orienten ebbede ud, gik jagt med gepard imidlertid af brug. Geparden gik følgelig i glemme-

bogen, og heraldiske kunstnere mistede forståelsen af, at der var tale om to forskellige dyr. Begreberne gled over i hinanden. Senere tiders »løver« er ofte en krydsning af de to, med leopardens tynde krop, lange ben, buskede hale og synlige klør, men pyntet med løvens manke.

Kilder:

- W. J. Awdijew: Geschichte des alten Orients. Moskva 1948. Tysk oversættelse 1953.
A. Berger och G. Grönberg: Jakten hos skilda folk nu och fordom. Stockholm 1931.
A. Bruun og L. Hjortsø: Klassisk Kunst. København 1926.
D. L. Galbreath: Manuel du Blason. Lausanne 1942.
P. B. Grandjean: Det danske Rigsvåben. København 1926.
W. H. St. John Hope: Heraldry for Craftsmen and Designers. London 1913.
O. Keller: Die antike Tierwelt. Leipzig 1909.
H. Petersen og A. Thiset: Danske kongelige Sigiller. København 1917.
Nationalmuseet.
Zoologisk Museum.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommerseil bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommerseilt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.

Nogen norske Seglmerker fra omkring År 1700

Av Hans Krag

DENNE artikkel har i første rekke til hensikt å bringe et nogenlunde representativt utvalg av norske bonde-segl fra tidsrummet 1681–1745, fortrinnsvis fra begynnelsen av 1700-årene.

I norske lokalhistoriske verker, de såkalte bygdebøker, som inneholder gårdenes eiendomshistorie og mer eller mindre utførlig opsitternes slektshistorie, er det ofte også gjengitt et større eller mindre antall skjematisk tegnede merker, kalt gårdenes bomerker. Da kildene bare undtagelsesvis er oppgitt, er leseren avskåret fra å få vite hvor merkene er hentet fra, om de er funnet i segl eller som underskrift, eller har vært anvendt som merke på gårdsredskaper, innbo e. l. Ikke i noget tilfelle blir det dokumentert at det virkelig er gårdenes merker, vi står overfor, d.v.s. merker som sedvanemessig har fulgt gårdene, uansett Eiermann.

I de fleste tilfelle vil det formodentlig vise sig at nevnte merker er hentet fra segl. Og seglmerker er personlige merker. De har ikke fulgt gården, men mannen, uansett om han er flyttet fra en gård til en annen. I noen tilfelle lar det sig påvise at seglmerkene er ættemerker, som endret eller uendret er gått i arv fra far til sønn. I hvor høy grad dette er en regel, er et spørsmål, som enda ikke er tilstrekkelig undersøkt.

I en henseende adskiller seglmerkene sig fra f. eks. tømmermerker (sml. min artikkel i *Heraldisk Tidsskrift* nr. 2). Innen et og samme distrikt måtte alle tømmermerker være forskjellige, for at forvekslinger skulde undgås. Dette gjelder ikke seglmerker. Seglernes forskjellige

form og utførelse, likesom de merkene ledsagende navnebokstaver, var tilstrekkelig til å utelukke forvekslinger. Innen samme tinglag kan det derfor forekomme, at to samtidig levende fører samme merke i sitt segl. Om dette kan bero på slektskap, er i denne forbindelse uten betydning.

Når vi på den annen side ser at to vitterlig beslektede fører avvikende seglmerker, eller samme merke på en eller annen måte differensiert, foreligger det ingen tvingende grunn til dette, så lenge merket kun anvendes som seglmerke. Årsaken til differensieringen kan da være at merket dessuten har vært anvendt som Eiermerke (tømmermerke). Dette behøver dog ikke å gjelde i ethvert aktuelt tilfelle. Seglmerker som kun har vært anvendt som seglmerker, kan være blitt differensiert alene efter gjeldende mønster for merker med annen anvendelse.

Seglene nr. 13 og 14 på plansjen tilhørte far og sønn, faren enda levende da sønnen hadde overtatt en del av gården som bruker. Hvordan merket er blitt differensiert, faller lett i øinene. Sett under ett, har de to merker med sin innviklede tegning og overveiende krumme linjer ikke egnet sig som Eiermerke. Det samme gjelder merkene i seglene nr. 15 og 16, som også tilhørte far og sønn. Når rosene i farens segl er blitt til stjerneformede blomster i sønnens, er dette formodentlig en villet differensiering.

Merker som blomster, dyr og forskjellige gjenstander har ikke hatt anvendelse som Eiermerker. Speilmono-

grammet i nr. 34 har også bare hatt praktisk anvendelse som seglmerke. Det fremgår av arveskiftet etter eieren at seglet var gjort med et sølvsignet og var tiltenkt eierens yngste sønn, som hadde samme forbokstaver som faren (i omvendt rekkefølge, hvad her ikke spillet nogen rolle). Seglet nr. 35 inneholder kun forbokstaver og to palme-grener, som ikke er noget merke, og er – likesom det foregående – medtatt for fullstendighets skyld som eksempel på segl, som da begynte å komme i bruk. Monogrammene i seglene nr. 32 og 33 er av samme art som de før gjengitte tømmermerker, og kan også ha hatt slik anvendelse.

Merket i seglet nr. 29, en saks og en pren, er vanlig i skredders segl, og gir grunn til å tro at seglets eier ved siden av sitt gårdsbruk også har drevet skredderhåndverk. Noen annen anvendelse enn i segl har dette merke ikke hatt. Å kalle slike merker for gjenstands-

bomerker, er bare å gi dem et nytt navn, men fører ingen steder hen.

De fleste av seglene vil for øvrig tale for sig selv. Dyret i nr. 27 er formodentlig en hund; om korset over navnebokstavene har nogen selvstendig betydning, er et åpent spørsmål. Av en viss interesse er en sammenligning mellom seglene nr. 8 og 28. Det første inneholder en pilformet figur (t-runen); i sistnevnte gjenfinnes samme figur i seglets centrum, men derunder to korslagte piler. Det er en nærliggende mulighet at runemerket i det siste segl er et eiermerke, som i pilene er gitt gjenstands-karakter, spesielt for bruk i segl.

Det dengang ikke sjeldent forekommende ankermerke finner vi i seglet nr. 7 i en vakker abstrakt form, og i nr. 31 med gjenstands-karakter og ledsaget av to roser m. v. Det første er et karakteristisk »bomerke«, det siste et »heraldisk merke«. Her ser vi forskjellen klart.

Et par såkalte bomerkeskjold og et

Navneliste til planchen med tilføjet kirkesogn og årstal

1. Lars Bjørnsen Østerød, Såner, 1711.
2. Guldbrand Hansen Tannum, Garder, 1711.
3. Poul Torgiersen Støttum, Vestby, 1711.
4. Ole Kiærnes, Nordby, 1711.
5. Jørgen Ski, Ski, 1696.
6. Hans Thorsen S. Kroer, Kroer, 1711.
7. Arne Querne, Ski, 1693.
8. Hans Helgestad, Kroer, 1693.
9. Ole Pedersen Houger, Frog, 1711.
10. Hans Arvesen Hokholt, Nesodden, 1711.
11. Ole Erichsen Dal, Oppegård, 1711.
12. Lauritz Dylterud, Ås, 1711.
13. Alf Christensen Bjerke, Frog, 1695.
14. Jacob Bjerke, Frog, 1731.
15. Ole Glende, Frog, 1711.
16. Niels Glende, Frog, 1728.
17. Tosten Rustad, Vestby, 1727.
18. Ole Jonsen N. Børsum, Ås, 1711.
19. Anders Digerud, Frog, 1712.
20. Hans Schillerud, Frog, 1708.
21. Lars Ermesø, Frog, 1709.
22. Ansten Stubberud, Frog, 1708.
23. Niels Madsen Gloslie, Frog, 1708.
24. Halvor L. Grydeland, Kråkstad, 1690.
25. Helge Moer, Ås, 1691.
26. Syver Glosli, Frog, 1731.
27. Hans Klommesten, Ås, 1725.
28. Arve Fjeld, Ski, 1693.
29. Ellef Kind, Ås, 1711.
30. Tore Hebæk, Ski, 1711.
31. Helge V. Kjølstad, Ås, 1711.
32. Amund Glosli, Frog, 1714.
33. Per Fjører, Frog, 1685.
34. Tryg Andersen Horgen, Frog, 1736.
35. Johannes Garder, Frog, 1731.
36. Oluf N. Dahl, Frog, 1681.
37. Halle Kjensli, Vestby, 1685.
38. Lauritz Joensen Hallangen, Frog, 1695.
39. Johannes Opsand, Ski, 1745.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

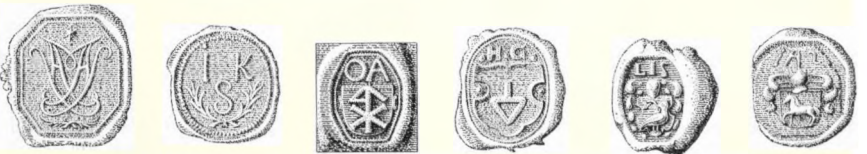
29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

par heraldiske våbener finner vi tilslutt på plansjen, begge deler ikke sjeldne blant datidens bondesegl.

En nærmere omtale av merkenes formhistorie og symbolikk vilde kreve et adskillig større materiale enn det foreliggende. Først måtte nogen flere av de tusener på tusener av segl, som er bevart fra hin tid, være avtegnet og klassifisert.

For fra en annen side å kaste et streiflys over spørsmålet om geometriske merker i segl uten videre bør kalles bomerker, vises til seglet nr. 5. Det inneholder et litt klosset konstruert pentagram, et merke som på norsk er blitt kalt runerose, på dansk marekors, på tysk Drudenfuss, navn som alle forteller sitt om den magiske betydning merket er blitt tillagt. I begynnelsen av juli år bragte en Oslo-avis melding om opprettelsen av et museum i en bygd i nærheten av Oslo med et såkalt bygdetun tilknyttet, d.v.s. et gammelt gårdsanlegg. Til dette hørte en 250 år gammel låve, hvis dør var avbildet i avisen. I døren var utskåret et pentagram, som avisens medarbeider uten å blunke kalte for bomerke. Men det vil vise sig at nettop pentagrammet i gammel tid er blitt utskåret i flere dører, særlig fjøs- og stalldører, for å verne mot trolldom og onde ånder. Det står der da ikke som bomerke, og bør ikke kalles for det.

Pentagrammet har vært almindelig anvendt som seglmerke og finnes også som signatur, men på grunn av merkets utstrakte magiske bruk, kan det være spørsmål om det alltid har vært praktisk anvendbart som eiermerke. Det samme kan sies om det enkle kors, som finnes i seglet nr. 17.

Det fremgår formodentlig klart at de bokstaver, som ledsager merkene, står for eierens fornavn og farsnavn, som regel med et tilføiet sønn (sen). Det er mulig at G'en i nr. 24 står for gårdsnavnet, men mer sannsynlig farsnavnet; i de øvrige segl uten S for sønn kan det neppe være tvil om at siste bokstav står for farsnavnet.

Å ta et merke ut av et segl og utgi det for å tilhøre den gård seglets eier bodde på, er selvfølgelig meningsløst. Å ta det ut av seglet, selv med riktig angivelse av eierforholdet, er heller ikke å anbefale. Helst bør seglet gjengis i sin helhet, idet komposisjonen, likesom initialenes utformning kan være nødvendig for en forståelse av merket. Dette spørsmål kan det kanskje bli anledning til å komme tilbake til.

Endelig kan jeg tilføie at samtlige gjengitte segl er fra Follo fogderi på østsiden av indre Oslofjord, og at de er tegnet av forfatteren efter segl i fogedregnskapene fra anførte år i Riksarkivet.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommerseil bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommerseilt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.

Portugals Våben. Fabler og Fakta

Af Roger F. Pye

NÅR MAN søger oplysning om det portugisiske våben (figur 1), er der en bestemt forklaring man oftest støder på. Den kan variere i enkeltheder, men i hovedtrækkene går den ud på følgende:

»De fem små blå skjolde repræsenterer fem mauriske konger, som Kong Afonso 1. af Portugal besejrede i slaget ved

Ourique 1139. De fem besanter i hvert skjold symboliserer Vor Herre Jesu Kristi fem vunder, for det var Ham, der gav de kristne sejren. Borten tilføjedes over hundrede år senere af Afonso 3. Han havde ført krig med Castilien om landskabet Algarve og erobret dette. Som led i fredsslutningen 1253 giftede han sig året efter med den castilianske konges datter Beatrice, og optog samtidig i sit våben en bort med det castilianske våbenmærke, kastellet. Under krigen havde han erobret syv borge, og derfor satte han syv kasteller i borten.»

Der er imidlertid også en anden forklaring, måske mindre eventyrlig, men ikke mindre interessant. Den er i alle fald værd at kende.

Denne artikel har i 1959 i en noget anden form været publiceret i det engelske heraldiske tidsskrift »The Coat of Arms« og bringes her med tilladelse fra dette tidsskrift og naturligvis forfatteren, hvem vi bringer vor bedste tak. Artiklen viser hvorledes fakta overgros af fabler, og hvorledes fablerne atter kan luges bort. Det kan gøre ondt at se smukke legender dø, men sandheden har sin egen skønhed.

Artiklen er oversat og revideret af Sven Tito Achen, som også har ansvaret for billeder og billedtekster. Revisionen er foretaget i forståelse med forfatteren, og bygger især på et senere indlæg fra hans hånd i »The Coat of Arms«, samt på Hervé Pinoteau »Héraldique Capétienne« 1-3, Paris 1954-56, som findes på det Kongelige Bibliotek i København. Dette lærde, men fængende, enormt grundige, men særdeles kortfattede værk (de tre bind til sammen udgør 148 sider!) behandler alle de fyrstelige huses genealogi og heraldik som nedstammer fra den franske konge Hugo Capet (940-96). Det gamle portugisiske kongehus nedstammede fra en ætling af hertugerne af Bourgogne, som igen var en sidelinje af de franske konger.

Illustrationerne er taget: figur 1 fra »Alverdens Flag i Farver«, København 1956. Figur 2, 4, 10 fra Pinoteau. Figur 3, 5, 7, 11 fra A. C. de Sousa »Historia genealogica da casa real portugueza« bind 4, Lisboa 1735. Figur 6A fra Ignacio Vicente Cascante »Heraldica general y fuentes de las armas de España«, Barcelona 1956. Figur 6B fra C. W. Scott-Giles »Heraldry in Westminster Abbey«, England 1954. Figur 8 og 9 fra Victor Boutons udgave af Armorial Gelre, bind 5, Paris 1884.

1. Portugals våben i dag: i sølv felt fem som et kors anbragte blå skjolde, hver med fem som et andreaskors anbragte sølv besanter, alt inden for en rød bort med syv guld kasteller. Figuren bag skjoldet er en armillarsfære, et gammelt nautisk instrument, som siden de store opdagelsers tid har været et emblem for de portugisiske konger og den portugisiske stat.

Korset

Afonso I. eller Afonso Henriques (1139–85) var Portugals første konge. Det var i hans regeringstid, at heraldikken udviklede sig i Vesteuropa, og det er sandsynligt, at også Afonso på et eller andet tidspunkt har begyndt at bruge et heraldisk våbenskjold. Jeg har imidlertid ikke kunnet finde nogen samtidig gengivelse af et sådant skjold. Ingen af de dokumenter jeg kender, som er udstedt af kongen, er forsynet med segl. Derimod er de alle »underskrevet« med hans *mærke*: et kors omsluttet af en cirkel eller anden ramme og ledsaget af navnet på hans rige, ham selv, hans dronning, eller hans børn.

Afonso's rige havde kristne erobrere at takke for selve sin eksistens, og hans valg af korset som sit personlige mærke er ikke overraskende; lignende mærker brugtes af mere end én af hans nabo-

konger, der var i samme situation som han.

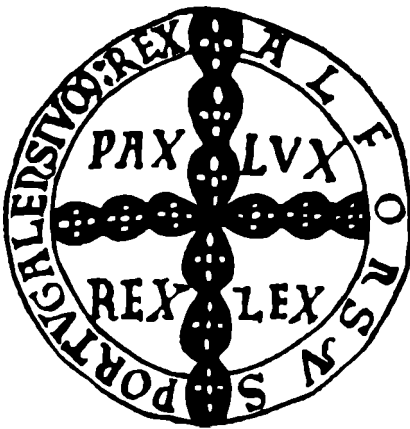
I alle de tidlige eksempler som jeg kender til (dokumenter fra 1139, 1140, 1144, 1150 og 1159) er korset i kongens mærke af en traditionel type, med arme der svajer udad og bliver bredere, noget i retning af et Mantuakors eller Dannebrogskors. På et dokument fra 1183 udgøres korset i kongens mærke imidlertid af tolv *skjolde*, tre i hver korsarm og anbragt således, at deres fod peger mod korsets midte (figur 2). Skjoldene er ikke kun tegnet i kontur; de er udfyldt, og hvert af dem indeholder tillige fem små rund-agtige figurer, anbragt som et kors. Her har vi oprindelsen til Portugals våben.

Skjoldene

For Afonso I.s kristne nabokonger var det nærliggende at tage sig *talende* våbener (f. eks. Kongen af Castilien: et kastel. Kongen af Leon: en løve, se figur 6), men for kongen af Portugal var dette ikke så let. Han tog i stedet en afledning af den korssignatur, han havde brugt hele sit liv. Hvorfor han valgte at lade sit kors bestå af *skjolde*, vil vi formodentlig aldrig få at vide. Kan disse imidlertid ikke tænkes at være udtryk for hans riges militære karakter og for hans egen lokale opgave som kristenhedens skjold?

I heraldikkens ungdom var *antallet* af en figur betydningsløst; dette er ofte påvist, men det kan ikke gøres for tit. I renæssance-tiden, omkring 300 år senere, opstod der imidlertid en fuldkommen mani for at »forklare« alle figurer og disse figurers antal, og tillægge dem en »betydning«. Det er denne periodes tåbelige udlægninger, vi kan takke for megen af den sammenblanding af begreberne, som siden har fundet sted.

I den første tid var der ingen, som

2. De dokumenter som kong Afonso I. (1139–85) udstedte, signerede han med sit »mærke«: et kors i en ramme af varierende udformning, ledsaget af en varierende tekst. I størstedelen af kongens regeringstid var de kors han benyttede i sit mærke ret ens og af en traditionel type. Fra 1183 anvendte han imidlertid et helt nyt og originalt kors, nemlig et som var sammensat af tolv små skjolde.

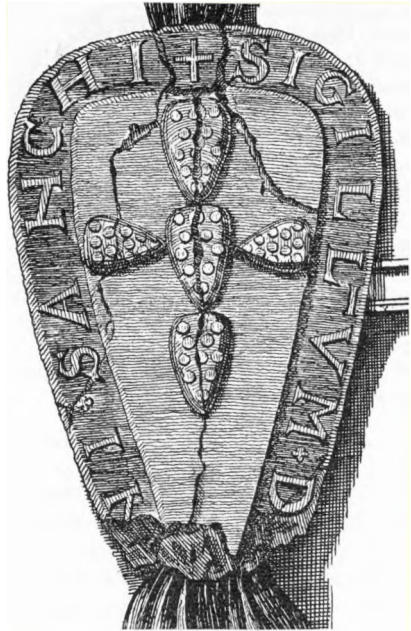
lagde særlig vægt på disse ting, og hvad Afonso 1. angår, ser det ud til, at han som sit våben tog et hvidt skjold med en korsfigur, der var sammenstillet af små blå skjolde, som hvert igen havde et antal hvide pletter – hvor mange blå skjolde eller hvor mange hvide pletter, har han formodentlig ikke været det mindste interesseret i. Dette bør man erindre sig, når talen kommer på senere tiders ganske latterlige forsøg på at tillægge de forskellige figurers antal en uhyre betydning.

Fem skjolde

Det varede ikke længe, før antallet af de små skjolde i våbenet blev reduceret til fem, uden at dette behøver nogen dybsindig forklaring: når et antal figurer skal anbringes i form af et kors, er fem det laveste og mest nærliggende antal, man kan bruge. Denne forenkling har muligvis fundet sted allerede i Afonso 1.s levetid, selv om hans brug af et mærke med 12 skjolde mindre end tre år før hans død ikke gør det sandsynligt.

Fra næste generation er der imidlertid ingen tvivl. På de segl, som har været benyttet af Afonsos søn og efterfølger *Sancho 1.* (1185–1211) er der kun fem små skjolde, endskønt det store skjolds form er sådan, at der godt kunne have været plads til et sjette i korsets lodrette akse (se figur 3). Ydermere er der bevaret et segl tilhørende Sanchos søster *Mathilde*, der i 1183 var blevet gift med grev Filip af Flandern; også våbenet i dette segl (fra 1189) viser umiskendeligt fem små skjolde (figur 4). Dette antal er aldrig siden blevet fraveget.

Læg mærke til at skjoldene i korsets vandrette arme ligger ned, med foden mod korsets midte. Først omkring slutningen af 1400-tallet begynder man at anbringe alle fem skjolde lodret.

3. *Sancho 1.s segl fra 1189 eller 1195. Han var konge 1185–1211. Dette er den eldste bevarede form for Portugals våben i egentlig forstand, men det er let at se, at de fem korsvis anbragte skjolde i Sancho 1.s våben blot er en videreførelse af de tolv korsvis anbragte skjolde i faderens »mærke«. Der er elleve besanter i hvert af de fem skjolde.*

Besanterne

Figurerne på de små blå skjolde er af særlig interesse. Det kan tydeligt ses på *Sancho 1.s* og *Mathildes* segl, at hvert enkelt lille skjold er dækket af ganske små rundeler. De er spredt over hele skjoldets flade, så tæt at de næsten rører hinanden, op til 5–6 på tværs og 6–7 i højden, hvilket kan give 20 eller mere i et enkelt skjold. Disse rundeler kan ikke være noget andet end de knubber eller nagler, som i førheraldisk tid brugtes til at forstærke eller dekorere skjoldet med. Det faktum, at de findes i denne form i et heraldisk våben, synes at tyde på, at et sådant blåt skjold med sølv-

4. Segl for Sancho 1.s søster Mathilde (o. 1165–1218), der var grevinde af Flandern, »Comitisse Flandrensis«. Det er samme våben som figur 3 og illustrerer for så vidt intet andet nyt, end at besanternes antal ikke spillede nogen rolle; her er 19–23 i hvert af de fem små skjolde. Seglet er fra 1189 og det tredjældste bevarede eksempel på våben ført af en kvinde.

nagler har været brugt af Afonso 1. og/eller Sancho 1., for de udviklede et egentligt heraldisk våbenskjold.

Afonso 1. kan have gennemført sin korsfigur også i naglerne (figur 2), men ellers er disse af alle de følgende konger (til op i 1400-tallet) *strøet* over hele fladen. Det nærmere antal afgjordes i hvert enkelt tilfælde rent praktisk af, hvor mange der var plads til.

På mønter f. eks., hvor pladsen er meget knap, findes der kun ganske få nagler (eller *besanter*, som de snarere bør kaldes) i hvert af våbenets små skjolde: For de ældre mønters vedkommende, hvis skjolde var mandelformede, således kun fire besanter, anbragt som en rombe; på senere mønter, hvis skjolde var næsten kvadratiske, i reglen fem besanter, anbragt som et andreskors. I begge tilfælde er antallet af besanter og det mønster de er anbragt i, det mest naturlige for det pågældende skjolds form.

På segl, hvor der normalt er større plads, blev antallet af besanter øget. Sancho 1. har i det viste segl (figur 3) o. 11 besanter i hvert skjold. Hans søster Mathilde (figur 4) op til 20 eller flere. Sancho 1.s søn Afonso 2. (1211–1223)

førte vistnok normalt 5. Og Afonso 2.s sønner Sancho 2. (1223–46) og Afonso 3. (1248–79) førte et varierende antal, fra 6 til 16 eller flere (figur 7). Afonso 3.s søn, kong Diniz (1279–1325) viste på forsiden af sit segl sig selv til hest med sit skjold på armen, på bagsiden skjoldet alene. På forsiden er der 6 besanter i hvert lille skjold, på bagsiden er der derimod plads til 10 i hvert. Diniz' søn Afonso 4. (1325–57) førte fra 6 til 11 besanter, og hans søn igen Pedro 1. (1357–67) fra 10 til 15. Pedros sønner Ferdinand (1367–83) og Johan 1. (1385–1433) førte 10 besanter.

Vi kan følgelig ikke være i tvivl om, at de fem små blå skjolde i Portugals våben, fra slutningen af 1100-tallet til midten af 1400-tallet var *bestroet* med sølv besanter, dvs. at disses antal ikke var fastsat, men rettede sig efter omstændighederne.

Portugal og Danmark

Før vi går over til den ændring af det portugisiske våben, som blev foretaget i midten af 1200-tallet, bør vi omtale to portugisiske prinsesser, som har særlig interesse for Skandinavien.

Sancho 1.s ca. 24-årige datter *Berengaria* blev i 1214 gift med kong Valdemar Sejv. Hun har sikkert ført våben, da allerede hendes faster *Mathilde* (figur 4) havde gjort det, men desværre synes intet segl eller andet heraldisk minde bevaret, hverken i Portugal, Danmark, eller Flandern (hvor hun vistnok opholdt sig, før hun blev gift). Hun var moder til tre danske konger: Erik Plovpenning, Abel, og Christoffer 1., alle tre dårlige karakterer, så måske folkevisen har ret, når den kalder hende »så besk en blomme«. I Danmark blev hun kaldt *Bengerd*. Hun døde i 1221, o. 31 år gammel.

Otte år senere, i 1229, blev Valdemar Sejrs søn i hans tidligere ægteskab med Dagmar af Böhmen, *Valdemar den Unge* (født 1209), gift med en anden portugisisk prinsesse, nemlig Berengarias niece, Afonso 2.s datter *Eleonore* (født o. 1211). De unge ægtefolk døde begge i 1231, hun i barselseng, han af et vådeskud seks måneder efter. Heller ikke hun har efterladt sig heraldiske vidnesbyrd.

Borten

Indtil midten af 1200-tallet var Portugals våben som nævnt: i sølv felt fem korsvis anbragte blå skjolde bestrøet med sølv besanter. Til dette søjede kong Afonso 3. (1248–79) »en bort af Castilien«, dvs.: en rød bort belagt med guld kasteller (se figur 7). Som nævnt i artiklens indledning siges denne våbenforøgelse almindeligvis at være et resultat af fredstraktaten 1253 mellem Portugal og Castilien efter krigen om landskabet Algarve; denne krig blev vundet af Afonso 3., som derefter giftede sig med den castilianske konges datter.

Dette kunne i så fald betragtes som

5. Ovenstående alliancevåben »Berenguela-Wal-demaro 2. de Dinamarca« er en rekonstruktion af Sousa et halvt årtusind senere, og bringes her som et kuriosum.

6. Til venstre: Castiliens våben, kastellet, i kong Afonso 8.s segl fra 1198. Til højre: våben for de forenede kongeriger Castilien og Leon, verdens ældste kvadrerede våben (o. 1230). Castilien: i rødt felt et guld kastel, Leon: i sølv felt en oprejst purpur (senere: rød) løve.

en parallel til den liljebesatte tressure, eller ramme, i Skotlands våben, som siges at være optaget heri til minde om dette lands gamle alliance med Frankrig. Uanset hvor lidt eller meget der måtte tale for den fransk-skotske teori, er den portugisiske imidlertid forkert.

Sancho 2. og Afonso 3. var brødre, sønner af Afonso 2. (1211–23) og *Urraca*, der var datter af kongen af Castilien. I 1227, fire år efter at Sancho 2. var blevet konge, drog den 17-årige Afonso til Frankrig, hvor hans moster *Blanche af Castilien* var enkedronning og landets egentlige regent. Her blev Afonso gift med *Mahaut*, eneste barn af *Reynald de Dammartin*, greve af *Boulogne*, hvilken titel han siden overtog i kraft af sin hustru; han forblev i Frankrig i næsten tyve år, indtil han i 1246 drog til Portugal for at afsætte sin broder, Sancho 2.

Hvilket våben førte Afonso før han blev konge? Man kunne have ventet, at han ville have ført Portugals våben med en brisure, men det gjorde han ikke. Som det f. eks. ses af et segl fra 1241 førte han et lodret delt skjold, hvis 1. felt var bestrøet med kasteller, medens 2. felt indeholdt tre bjælker bestrøet med liljer. Andet felt svarer til hans titel som »greve af Boulogne«, første felt er hans personlige våben.

7. Afonso 3.s segl efter hans tronbestigelse 1248. Omskriften siger bl. a. »greve af Boulogne« (Comitis Bolonie). Dette var han kun, så længe han var gift med Mahaut, og hun blev forskudt, da han efter fredstraktaten 1253 skulle ægte Beatrice af Castilien. Dette segl bekræfter altså, at kastelborten var i brug før Algarve-freden og ægteskabet med Beatrice.

Kongerne af Castilien førte: i rødt felt en guld borg med tre tårne (figur 6; for at understrege ordspillet kaldes borgen i denne artikel for kastel). Afonso har åbenbart værdsat sin mødrene afstamning højt, for han tog sig et helt nyt våben ved at variere Castilien: I stedet for ét kastel i rødt felt, *bestroede* han feltet med kasteller. Hans understregning af sin castilianske afstamning har sikkert hængt sammen med hans mosters position, og med at hans tre fætre ved det franske hof gjorde det samme: de førte

naturaligvis alle tre de franske liljer, men briserede på hver sin måde med Castiliens kastel.

I 1246 blev Sancho 2. fordrevet, og da han døde to år efter, blev Afonso 3. anerkendt som konge af Portugal. Han forenede da sit *personlige* våben (bestrøet med kasteller), med sit *kongeriges* (fem skjolde i korsform). Resultatet ses på figur 7.

Det kan indvendes, at der ikke var nogen grund for Afonso 3. til at beholde kastellerne, nu da han var Portugals konge, og Sancho 2. var død. Men Afonso 3. har sikkert været stolt af det våben, han havde ført under erobringen af sit kongerige og hele sin ungdom i Frankrig, og det er forståeligt, hvis han har ønsket at beholde et minde om det, også efter at han var blevet konge. Vi skal senere se et eksempel på noget lignende, da Johan 1. satte det Aviz-kors ind i kongevåbenet, som han havde ført, før han kom på tronen.

Kastellernes antal

Antallet af figurer i en bort var oprindeligt ikke fastsat, og bør heller ikke være det; de er i virkeligheden blot en variation af »bestrøet« inden for en begrænset del af skjoldet. Der er imidlertid mange heraldikere, som er blevet stående ved den latterlige vildfarelse, at de enkelte små figurer i et »bestrøet« våben, absolut skal anbringes således, at de yderste af figurerne skæres over af skjoldets kanter eller af konturerne på den større figur, som de er strøet på. Heraf drager de den slutning, at hvis de yderste figurer *ikke* er gennemskåret, kan skjoldet ikke kaldes »bestrøet«, og heraf igen, at antallet af figurer derfor ikke er ubestemt, men tværtimod fastsat én gang for alle og uforanderligt.

Sådan omtrent må man senere have

ræsonneret også i Portugal, men af de middelalderlige våbener som er bevaret, fremgår det tydeligt, at antallet af kasteller i borten oprindeligt varierede stærkt. Afonso 3.s segl fra 1248, 1255 og 1260 har otte kasteller, fra 1262 tolv, og i våbenet på hans grav er der fjorten. Hans søn *Diniz* førte på sit ene segl tolv kasteller, på sit andet otte på den ene side og fjorten på den anden side. *Diniz'* søster, *Branca*, førte seksten. *Pedro 1.* førte ti, og *Ferdinand* førte otte på sine mønter, seksten på sit segl (se figur 8).

Vi kan derfor slå fast, at Portugals våben fra midten af 1200-tallet til slutningen af 1300-tallet var: *i sølv felt fem korsvis anbragte blå skjolde, bestroet med sølv besanter, alt inden for en rød bort med guld kasteller* (eller: »... en bort af Castilien«).

Aviz-kors og 5 besanter

Ved sin død 1383 fulgte Ferdinand på tronen af sin uægte halvbroder *Johan 1.* (1385–1433), der var stormester for Aviz-ordenen. Johan ændrede kongevåbenet på to punkter: Han fastsatte antallet af besanter i hvert af de fem små skjolde til fem, anbragt som et andreakors. Og han belagde borten med et grønt liljekors, Aviz-ordenens ordenstegn, taget fra hans tidligere stormester-våben; naturligvis ser man kun korsets spidser i borten (figur 9).

Fastsættelsen af besanternes antal udtrykte en tendens i tiden. Et andet, bedre kendt eksempel er Frankrigs våben, som o. 1365 blev ændret fra »bestroet med liljer« til »tre liljer«. Det er interessant at se, hvilken indflydelse skjoldets form kan have på et våbens indhold. Portugiserne havde en forkærlighed for en skjoldform, der var lige så bred forneden som foroven, og endte i en afrunding.

Franskmændene foretrak et skjold, som blev smallere forneden og endte i en spids. Ud fra skjoldenes forskellige proportioner var de fem som et andreakors anbragte besanter lige så logiske som de tre liljer.

8. Segl for kong Ferdinand (1367–83). Besanternes antal kan ikke ses; seglet er for slidt. Der er 16 kasteller. De to fløjskjolde ligger stadig ned.

Aviz-korset bibeholdtes af de nærmest følgende konger, men fjernedes derefter af Johan 2. (1481–95). Måske var han blevet gjort opmærksom på, at det brød heraldikkens farveregel. Fra omkring samme tid blev tillige de to små flankerende skjolde, som hidtil havde ligget ned (figur 9), rejst op, således at alle fem skjolde fremtidigt blev gengivet på samme led; de var i øvrigt efterhånden også blevet så firkantede, at det var svært at se, hvad der var op eller ned.

Syv kasteller

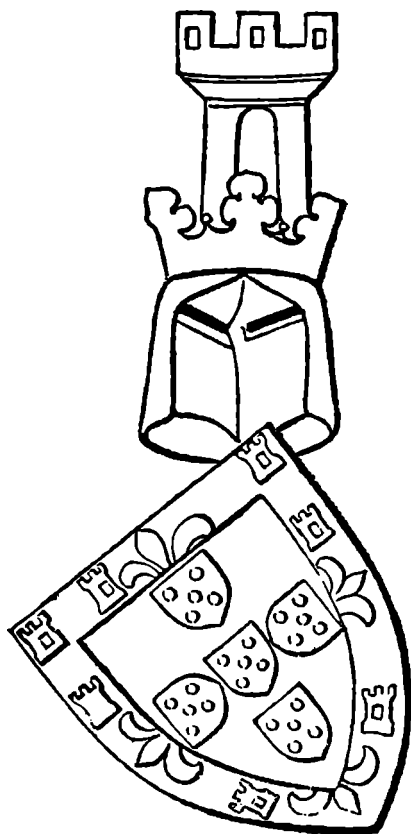
Johan 1. havde vist en tendens til at føre syv kasteller i borten (se figur 9), men under de følgende konger var antallet igen fuldt så variabelt som før,

snart 6, snart 16, snart et hvilket som helst tal herimellem. Fra slutningen af 1400-tallet gik man imidlertid over til næsten uden undtagelse at føre syv kasteller i borten.

Der er naturligvis ingen grund til, at det ikke skulle være tilladt at føre syv kasteller, forudsat at man er klar over, at et hvilket som helst andet antal ville være lige så godt, hvis våbenets propor-

tioner og udførelse gør det ønskeligt. At denne forudsætning stadig var til stede, kan man måske slutte af, at kongevåbnet så sent som i 1537 blev gengivet med 8 kasteller i borten; det var på titelbladet i en udgave af Pedro Nunes »*Tratado da Sphera*«.

Dette var imidlertid den heraldiske fornuft som drog sit sidste suk. Middelalderen var forbi; renessancen og dens pedantiske charlatanerier var inde. Herolder som var for uvidende til at fatte eller fortolke, hvad fortiden kunne have lært dem, udfoldede en febril fantasi for at konstruere udlægninger – ganske uden hensyn til hvor komiske disse end var – af de våbener, som deres forfædre havde ladet gå i arv til dem.

9. Våben for Johan 1. (1385–1433), som indførte Aviz-korset og fastsatte besanternes tal til fem i hvert skjold. Allerede denne konge har åbenbart lagt en sådan vægt på, at der var syv, og kun syv, kasteller i borten, at han hellere har villet acceptere den akavede tomme plads øverst i skjoldet end øge antallet til otte. Efter *Armorial Gelre*.

Udlægning af besanterne

Sagnet om at Afonso 1. havde set Kristus for sig før slaget ved Ourique 1139 kendes tidligst fra o. 1380, på hvilket tidspunkt kongevåbenets virkelige oprindelse utvivlsomt var aldeles glemte. Sagnet største propagandist blev imidlertid den store digter Luis de Carmoes, som i sit berømte værk »*Lusiaden*«, *Os Lusíadas*, fra 1572, fortæller hvorledes Afonso 1. »til minde om sin sejr stolt smykkede sit hvide skjold med fem små blå skjolde, som skulle symbolisere de fem konger han havde overvundet. Han anbragte disse fem skjolde som et kors, og til minde om den hjælp Gud havde forundt ham, afbildede han i disse skjolde de 30 sølvpenge som Kristus var blevet forrådt for, fem i hvert af de fem skjolde, idet skjoldet i midten skal tælles to gange«. – Hvad koncentreret tåbelighed angår, vil den sidste sætning ikke blive let at overgå.

Som støtte for denne særprægede historie, blev der i 1602 publiceret et dokument, angiveligt fundet få år før, der

10. Våben for Johan 5. (1706–50) med det indhold som det portugisiske kongevåben omsider blev stående ved: fem skjolde på højkant, fem besanter i hvert, syv kasteller. Efter Pinoteau, der om våbenets udførelse skriver: »Barok-indramningen giver et ekko af den fantasi og gratie, der var karakteristisk for et århundrede, som havde mistet sansen for det væsentlige«. Her og mange andre steder er kastellerne ukorrekt reduceret til tårne.

foregav at være en erklæring, et »juramento«, fra Afonso 1., underskrevet og besejlet af ham i 1152, men som i virkeligheden var et falskneri. I dette dokument fortæller kongen detaljeret om det mirakel, han havde oplevet tretten år før, og erklærer kategorisk, at figurerne i hans våben var som de var, fordi de var blevet ham foreskrevet af Kristus selv. I denne version nævnes de fem mauriske konger slet ikke; de fem skjolde angives at skulle symbolisere Kristi fem sår på korset.

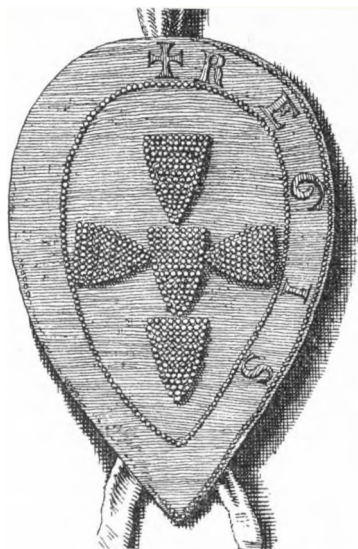
Allerede i 1600-tallet mistænkte oplyste ånder dette manuskript for at være humbug, men det store flertal accepterede historien som sandhed. Da den portugisiske historiker Alexandre Herculano for kun godt hundrede år siden, i sin »Historia de Portugal« (1846) påviste, at juramento-historien var en fabel og dokumentet et falskneri, blev han næsten druknet i en flod af vrede eller

bedrøvede protester og blev kaldt »Portugals Luther«.

T. D. Kendrick, som har skrevet om det store jordskælv i Lisboa 1755, oplyser at det portugisiske folk på dette tidspunkt ubetinget troede på Afonso 1.s juramento: »Alle og enhver ved, at Portugals våben er nøjagtigt som Kristus har givet besked om, at det skulle være, og som Afonso 1. derfor tog det for sig og sine efterkommere«.

Udlægning af kastellerne

Jeg har endnu ikke fundet frem til, hvornår man først fandt på, at kastellerne skulle symbolisere syv borge som Afonso 3. angaves at have erobret fra Castilien i Algarve-krigen (eller syv borge erobret fra maurerne, hvilket også høres), men jeg er ikke i tvivl om, at også dette er en konstruktion fra renaissance-tiden. Ulykkeligvis har denne fa-

11. I Siebmachers »Die Wappen der ausserdeutschen Souveraine«, 1857, hævder O. T. von Hefner med både iver og skarpsindighed, at de fem blå besantpnydede skjolde i Portugals våben i virkeligheden er fem drueklaser. Det som især fik ham til at tro dette, var det ovenfor afbildede segl for Afonso I. på et dokument fra 1133. Dokumentet er ægte, men seglet er siden påvist at være en langt senere forfalskning.

bel haft alvorligere konsekvenser end Ourique-sagnet. Dette sagn tillægger våbenet en mirakuløs oprindelse, men påvirker ikke våbenets komposition på nogen dårlig måde. Myten om de syv

borge har derimod ført til, at man slaviske holder sig til syv kasteller i borten. Dette gennemføres så skånselsløst, at når våbenet kvadreres med andre, som f. eks. i byen Oportos våben, vil man hellere lade det tomme rum grine i borten (se også figur 9) end tilføje det ottende kastel, som både heraldikken og æstetikken kræver – en så rædselsfuld krænkelse af fornuft og smag, at den må få middelalderens herolde til at vende sig i deres grave.

Det er derfor en stor glæde at se, at det portugisiske postvæsen i de senere år har udsendt en serie frimærker, hvorpå en middelalderlig portugisisk konge til hest (formodentlig tegnet efter Diniz' segl) holder et skjold på armen med otte kasteller i borten. Måske kan dette eksempel på fordomsfrihed medvirke til at få folk til at indse, at kastellernes antal er variabelt. Jeg frygter dog, at legenderne efterhånden har præget sig så dybt i det portugisiske folks sind, at der ikke er noget håb.

Portugals våben har ingen fabler nødvendig for at lyse. Den glans det stråler med, har det vundet gennem den række af hårdføre krigerkonger, som kæmpede bag det på talløse ærefulde valpladser. Jeg synes ikke, jeg kan vise dette våben min respekt på nogen bedre måde, end ved at kaste lys over dets sande oprindelse og udvikling.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommerseil bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommerseilt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.

Arvid Berghman in memoriam

HERALDIKER världen runt sörja för-
lusten av en av sina mest prominenta
representanter. Hovkamrerare Arvid Bergh-
man finns ej mera ibland oss. Han avled den
8 juni till följd av en svårartad sjukdom.

Arvid Berghman var född i Malmö 1897
och avlade filosofiekandidatexamen vid
Lunds universitet år 1923. Ursprungligen
hade han tänkt bli språklärare, men inträd-
de 1924 i dåvarande Försäkringsaktiebola-
get Fenix' tjänst. Då bolaget Fenix seder-
mera uppgick i Thulebolagen, överflyttade
Berghman till detta, där han verkade som
chef för utlandsavdelningen ända till sin
död.

Emellertid har hans namn blivit mest
känt genom det särintresse han ägnat sig åt.
Under en konvalescens började han med
heraldiken som tidsfördriv, fattade allt mer
intresse för den gamla, traditionsrika vapen-
konsten och blev till slut en av dess främsta
kännare och förespråkare. Få äro de, som
kunnat mäta sig med Arvid Berghman i

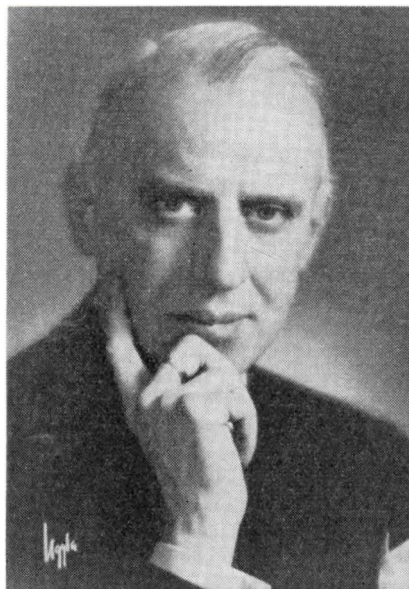
frågor som rör den teoretiska heraldiken,
och lätt räknade äro de, som har haft hans
»absoluta gehör« då det gällde heraldisk
stil, trots att han själv sällan utförde vapen-
ritningar. Det är naturligt, att hans för-
måga också officiellt togs i anspråk. År
1932 knöts han till Riksheraldikerämbetet
i Stockholm som amanuens och senare som
notarie. År 1949 lämnade han denna befatt-
ning till följd av inre tvister och åsiktsbryt-
ningar inom ämbetet. Det är blott att be-
klaga, att så skedde, ty för en utomstående
observatör synes ett fredligt samarbete varit
den svenska heraldiken under pågående
renässansperiod till största nytta. Historiskt
och heraldiskt kunnande hade förvisso på
ett förtjänstfullt sätt kompletterat varandra.

Arvid Berghman var åren 1939–1947
kanslist vid Kunglig Majestäts orden och
han utnämndes till hovkamrerare år 1945.

Den bortgångne har idkat stor publi-
cistisk verksamhet på heraldikens område.
Förutom otaliga artiklar i dagspressen, har
han medarbetat i åtskilliga facktidskrifter
samt författat monografier och större en-
skilda verk. Hans stil var städse präglad av
klarhet och logik. »Heraldiskt vademecum«
(1938), »Heraldiska exlibris« i »Meddelan-
den från Riksheraldikerämbetet 1933« och
»Heraldisk bilderbok« (1951) äro utmärkta
källor för nybörjare. Alldeles speciellt in-
tresserade sig Berghman för den borgerliga
heraldiken, vilket ledde till publiceringen
av »Svenska borgerliga släktvapen« (1939)
och »Borgerlig vapenrulla« (1950). Ett till
både innehåll och utstyrelse förnämligt he-
raldiskt arbete är hans »Dynastien Berna-
dottes vapen och det svenska riksvapnet«
(1944).

Ordensväsendet berikade han med sitt
stort anlagda verk »Nordiska riddarordnar
och dekorationer« (1949). Hans intresse
sträckte sig även till exlibris, enkannerligen
sådana med heraldiska motiv, och resulterade
i den vackra boken »Exlibris« (1957).

Det förvånar inte, att Arvid Berghman
blev bekant långt utanför sitt lands grän-

ser. Han kallades till korresponderande medlem av s.g.s. alla mera betydande heraldiska sällskap, blev ledamot av *Académie Internationale d'Héraldique* i Paris, samt blev kort före sin död kallad till hedersledamot av Societas Heraldica Scandinavica. Han var också en av grundarna av Svenska exlibris-föreningen och hedersledamot av denna. Också hade han för sina förtjänster fått såväl inhemska som utländska ordensutmärkelser, bl. a. var han riddare av Nordstjärneorden och Finlands vita ros.

Då sorgebudskapet om vännen Arvid Berghmans bortgång nådde mig, tog jag fram de tvenne, digra mapper, vari jag förvarar alla brev jag under årens lopp fått av honom. Det första är daterat i Nockeby den 10 april 1938. Jag bläddrade igenom brevsamlingen och mina tankar gingo till tider som flytt. Speciellt dröjde jag vid det brev, där Arvid lovade hjälpa mig – nykomlingen – in i heraldikens värld. Naturligtvis antog jag hans vänliga erbjudande med glädje och en bättre läromästare kunde jag inte ha fått! På sitt koncisa sätt redogjorde han för vapenväsendets grunder, dess former och uttrycksmedel, korrigerade och kritiserade mina vapenritningar och sparade varken på ris eller ros. Medan jag läste stycken ur breven, kunde jag på nytt

förnimma den entusiasm, som då besjälade mig inför allt det nya, vackra och säregna den heraldiska konsten gav mig, och som vännen Arvid så väl förstod att ge näring åt.

Han drog sig icke ens för att mitt under brinnande krig sända mig manuskriptet till sin handbok i heraldik. Jag läste det, gjorde noggranna anteckningar och sände det i retur så fort som möjligt. Med en suck av lättnad emottog jag meddelandet, att manuset kommit honom i oskadat skick tillhanda trots den överhängande bomb- och minfaran. Till stor skada för nordisk heraldik har arbetet hittills inte blivit tryckt.

Med glädje och vemod minns jag också mina besök i hans vackra och gästfria hem, där han vid sidan av sin förtjusande maka önskade en välkommen. De givande, lågmälda samtalen om vårt gemensamma, stora intresse sträckte sig till långt in på småtimmarna där vi sutto i de bekväma fåtöljerna i biblioteket. Och vilket bibliotek sedan! En sannskyldig guldgruva för en heraldiker.

För mig personligen kom kontakten med Arvid Berghman att betyda mycket. Tack vare honom fick jag en stabil grund för det sårintresse, som på ett underbart sätt berikat hela min tillvaro. Jag är honom stor tack skyldig.

Gustaf von Numers

Louis Wirion

LOUIS WIRION, formann i det heraldiska selskap i Luxembourg, døde 1. mars i år. Med ham er en mann gått bort som hadde gjort sig fortjent av heraldikken langt utenfor sitt lille fedrelands grenser.

Louis Wirion var født i Luxembourg 16. juni 1907. Han var forretningsmann, inneholder av et firma i manufakturbransjen som i nærmere 150 år hadde vært i hans families eie. Men sin ledige tid ofret han på heraldiske og genealogiske studier, særlig studiet av sitt fedrelands heraldik og det luxembourgske riksvåbens historie. Dettets nuværende kunstneriske utforming skyldes Wirions initiativ.

Wirion var den drivende kraft ved opprettelsen av *Société Héraldique Luxembourgeoise* i 1947, likesom ved utgivelsen av dette selskaps bulletiner og årbøker. Det sier sig selv at utgivelsen av en rekke vakre, velillustrerte årbøker stillet store krav til et lite selskap som det luxembourgske, og bare blev mulig takket være dettets ledende medlemmers offervilje. Såvel selskapets bulletiner som årbøker var internasjonale i sitt preg, idet Wirion søkte sine medarbeidere i mange land. I årbøkene finner vi således også Norden representert, Arvid Berghman med »Friedrich Britze 80 years« (1950), og »Sven Sköld« (1951/52), likesom Gustav v.

Numers med »Finnische Gemeindewappen« (1953/54).

I 1954 gjennomgikk det heraldiske selskap i Luxembourg en nyorganisering, og blev, fremdeles med Wirion som formann, under navn *Conseil Héraldique du Luxembourg*, optatt som en selvstendig avdeling i det nystiftede *Les Amis de l'Histoire*, en større sammenslutning av historisk interesserte i Luxembourg. Dette skjedde for å skape et bredere grunnlag for selskapets arbeide.

Sin største fortjeneste av den internasjonale heraldik innla Wirion sig ved sammen med den i 1953 avdøde baron Stalins å ta op tanken om et internasjonalt akademi for heraldik. Således blev *Académie Internationale d'Héraldique* grunnlagt i Paris i 1949 med Wirion som en av akademiets syv grunnleggere. Det var fra akademiet initiativet utgikk til det internasjonale samarbeide, som det schweiziske »Archivum Heraldicum« nu er organ for. Wirion kom ikke til å delta aktivt i opprettelsen av dette, som i første rekke skyldes akademiets nuværende formann P. Adam-Even og L. Jéquier, medlem av akademiet og dengang medredaktør av »Archives Héraldique Suisses« (senere omdøpt til »Archivum Heraldicum«). Men om Wirion her ikke deltok, er det ikke tvil om at han som den første av samtidens heraldikere tok op tanken om et virkelig internasjonalt samarbeide, og ved sitt arbeide og sitt eksempel bidro til at tanken kunde realiseres.

Den 10. januar 1956 blev Wirion rammet av et slagtilfelle med påfølgende lammelse. Han vant førligheten så nogenlunde tilbake, men hans arbeidskraft var nedsatt. Og med inngangen av inneværende år fant han å måtte trekke sig tilbake fra sin forretning, hvad han følte meget tungt. Imidlertid hadde han funnet sig et nytt arbeide, som var helt efter hans hjerte. Han hadde mot-

tatt oppdraget å klassifisere de i Luxembourgs statsarkiv forekommende segl, tusenvis av segl, et arbeide som vilde ha krevet mange år, men som nu blev avbrutt ved hans død.

Louis Wirion var personlig en uhyre villig og beskjeden, men samtidig ærekjær mann, tillidsfull overfor sine medmennesker, takknemlig for enhver tjeneste, selv alltid tjenestvillig og ødsel med egne krefter. Hans bortgang betyr et savn for alle, som hadde lært ham å kjenne, og et stort tap for den heraldiske videnskap. Vi minnes ham med takknemlighet.

Av Wirions trykte arbeider kan nevnes:
 1. *Hauschilder der Stadt Luxemburg*, 1941.
 2. *La Maison de Luxembourg et son Blason*, 1945. Og i samarbeide med Robert Matagne: *Complément à l'Armorial Général de J.-B. Rielstap Pays de Luxembourg*, 1957. Ennvidere en rekke bidrag til årbøkene for det heraldiske selskap i Luxembourg 1948/54.

Hans Krag

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommerseil bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommerseilt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.

Ny heraldisk Litteratur

Eskiltuna Vapen

Svenska stadsvapen-monografier höra till sällsyntheterna. Man får därför med glädje hälsa intendenten K. Hilding Källéns initiativ att lösa problemet med sin hemstads vapens symbolik och ursprung. Sina forskningar framlägger Källén i sin skrift *Eskiltuna vapen, Fabricius och Hefaistos-Vulcanus* (eget förlag, tr. Strängnäs 1960; 28 sidor, 20 ill.).

Eskiltuna erhöll såsom »Carl Gustafs stad« stadsrättigheter 1659 och samtidigt tillstånd att föra eget »signetek«. Dess äldsta sigill är ifrån 1665 och visar samma motiv som det senast 1937 fastställda stadsvapnet, nämligen: i fält av silver ett från en av en vågskura bildad blå stam uppskjutande svart städ (da. ambolt) med röd sockel, över vilket en ur ett blått moln i övre vänstra sköldhörnet framkommande röd arm svingar en svart slägga.

Samma vapen, ehuru fördubblat med undantag av städet, bäres av den dansknorska släkten *Fabricius* (även av den 1778 adlade ätten *Fabritius-Tengnagel*, men ej av den 1783 adlade *Anton Fabricius*). Något samband emellan de båda vapnen, såsom man tidigare trott, finnes icke, men efter jämförelse med svenska adelsvapen med liknande motiv, kommer Källén fram till att den gemensamma nämnaren är antikens smedgud Hefaistos-Vulcanus.

Den intressanta skriften kan beställas ifrån författaren, adress Åsgård, Hedlandet, Sverige.

L. P-n.

Kommunevåbener

»Kommunen« er et blad, som udsendes hveranden torsdag. Grunden til at det omtales her, er at næsten hvert nummer indeholder en lille artikel om et kommunevåben, gammelt eller nyt, om et kommunalheraldisk problem, eller om noget andet heraldisk,

af Statens heraldiske Konsulent *Paul Warming*.

I løbet af de seneste 8-10 måneder har »Kommunen« indeholdt artikler af Warming om bl. a. Store Heddinges interessante våben; om Brønderlevs, Vardes og Nexøsvåbener; om helgenbilleder og andre religiøse figurer i danske købstadsvåbener (Ringsted, Søby, Thisted, Åkirkeby, Odense m. fl.); om nye amtskommunale våbener; om Ulkebøl Kommunes særprægede våben; om Christian 2. og hans dronningsvåbener i Udbyneder Kirke; m. m.

Abonnement på »Kommunen« koster Dkr. 12.50 om året. Adresse: St. Kongensgade 40, København K. Giro 1437.

S. T. A.

Bomerker - en Bibliografi

I skriftrekken *Aktuelle Themen zur Genealogi* er som nr. 4/5 utkommet *Die Hausmarke, Wesen und Bibliographie* av Herbert Spruth (forlag Degener & Co., Neustadt an der Aisch 1960, pris D/M 6.60). Forfatteren, dr. Herbert Spruth, leder av *Zentralstelle für Hausmarkenforschung*, tidligere formann i foreningen *Herold* i Berlin, innleder bibliografien med en oversikt over bomerkeforskningens historie og peker samtidig på de problemer man idag står overfor innen denne forskningsgren, som har tilknytning til en rekke kulturhistoriske gebeter. Spruth sonderer mellom bomerker (Hausmarken) i engere forstand eller egentlig bomerker, og bomerker i utvidet forstand, d.v.s. alle de merker av bomerke-karakter, som i tidligere tider og sporadisk frem til nutiden er blitt anvendt på forskjellig måte for å betegne eiendom o.a. Det er litteraturen om bomerker i utvidet forstand bibliografien omfatter.

Bibliografien er delt i to hovedavsnitt. Det første inneholder grunnleggende arbeider og arbeider av almindelig karakter,

det andet specielle arbejder, fortrinsvis knyttet til enkelte land eller landsdeler. Tyskland og Nord-Europa er fyldigst repræsenteret. For Tyskland, som utvilsomt har den største litteratur på området, er bibliografien formodentlig noget nær komplet; de nordiske land og Storbritannia er med med alle vigtigere arbejder og en række andre dertil. Det samme gjelder formodentlig land som Frankrike, Polen o. a.

Bibliografien er illustrert bl. a. med flere merkekart med merker av karakteristiske former fra forskjellige tider og steder. Av stor interesse er en stamtavle, som viser merkeføringen innen en tysk slekt gjennom over 200 år.

Det er et stort og fortjenstfullt arbeide dr. Spruth har nedlagt i bibliografien, som vil være uundværlig for alle, som i nogen bredde vil arbeide med bomerkenes historie.

Hans Krag

Våben og Adelskab

Robert Gayre of Gayre and Nigg: *The Nature of Arms. An exposition of the meaning and significance of Heraldry with special reference to its nobiliary aspects.* (Oliver and Boyd, Edinburgh and London. 1961. 35 shillings).

Den kendte og meget flittige skotske heraldiker, udgiveren af »*The Armorial*«, *Robert Gayre of Gayre and Nigg*, har i dette forår udsendt en ny bog med våbenretlige – eller snarere adelsretlige – aspekter.

Bogen, der fremtræder i et meget smukt udstyr med adskillige farveplancher, behandler på europæisk historisk baggrund spørgsmålet om, hvorvidt besiddelsen af et anerkendt våben er ensbetydende med ejers adelige status.

Der er spildt mere blæk på dette tema end på noget andet heraldisk emne. Man mindes således den bitre strid herom mellem de engelske heraldikere Oswald Barron og Fox-Davies i begyndelsen af dette århundrede. Efter gennemlæsningen af Gayre's nye bog må man desværre konstatere, at den – som adskillige af sine forgængere – lider af den åbenbare videnskabelige man-

gel, at den begynder med konklusionen for derefter at indsamle de fornødne præmisses. ja i dette tilfælde endog uden smålig skelen til særegne nationale forhold forsøger at presse hele den europæiske våbenret på dette område ind i en bestemt formel.

Gayre's hovedtanke er den, at våben er »*tesseræ nobilitatis*«, symbolsk udtryk for adelskab, og at den, der fører et af de respektive myndigheder godkendt våben, dermed eo ipso er adelig. For dette synspunkt anfører han udmærkede argumenter for så vidt angår skotske forhold, der i stor udstrækning hviler på feudalismens arv, og hvor de af det skotske heroldskollegium udfærdigede våbenpatenter alle erklærer den pågældende for adelig. Når forfatteren imidlertid udstrækker dette hovedsynspunkt til tillige at gælde forholdene i England, Wales og Irland, er han på mere usikker grund. Den kendte våbenretlige forfatter G. D. Squibb er således i seneste tid i sine på indgående arkivstudier hvilende værker »*The law of arms in England*« og »*The High Court of Chivalry*« kommet til det modsatte resultat.

Med ægte skotsk ihærdighed overfører Gayre endelig sin hovedtanke til generelt at gælde det europæiske fastland, og her må man sige, at jorden skrider under teorien. De franske, tyske, italienske og schweiziske middelalderlige borgerlige våbener aflejes med, at de kun er undtagelser, der bekræfter hovedregelen! Forfatterens forsøg på at komme udenom de schweiziske bondevåbener er næsten rørende i sin ubehjælpsomhed. Gayre's teorier på dette område bygger alle på synspunkter fra 1500- og 1600-tallet, hvor den levende middelalderheraldik var død, og våbentildelinger i stor udstrækning var blevet en handelsvare i økonomisk og politisk interesserede fyrsters hænder. Forfatteren ses ikke at have fremført nye argumenter, der på afgørende vis kan rokke ved Galbreath's og Mathieu's grundlæggende arbejder på dette felt – arbejder, der alle bygger på middelalderens faktiske og retlige brug af våbener, hvor efter det stod enhver frit for at antage et slægtsvåben, som han selv skabte, uden at han af den grund blev mere adelig end før, medmindre dette udtrykkeligt stod nævnt i

et eventuelt senere udfærdiget våbenbrev eller adelspatent.

At en officiel indregistrering af våbener i heroldskollegiets bøger ikke i almindelighed medførte noget adelskab kan der nævnes et morsomt eksempel på fra 1600-tallets Frankrig, fremdraget af Jacques Descheemæcker i hans i 1960 udkomne »Le Droit des Armoiries«. Ludvig XIV udstedte i november 1696 et edikt, der påbød en almindelig registrering af rigets anerkendte våbener. I henhold til dekretet – der blev udstedt af fiskale grunde for at skaffe penge til krigen! – blev der af det franske heroldskollegium indregistreret mere end 60.000 våbener, hvoraf Descheemæcker anslår, at ca. 52.000 var rene borgerlige våbener. At dette edikt senere blev ophævet (1760), kan ikke berettige til at betragte denne indregistrering som en lapsus. Og i hvert tilfælde må det fastholdes, at de 52.000 borgere ikke blev adelige ved denne registrering, selv om en opgørelse fra begyndelsen af 1900-tallet dristigt opgjorde antallet af adelige i Frankrig på revolutionens tidspunkt til 365.000, medens England kun tegnede sig for 300!

Gayre beskæftiger sig i sin bog ret udførligt med nordiske forhold, herunder især stillingen i Sverige. Hans fremstilling bygger her ikke på egne undersøgelser, men på andenhåndsrreferater (»we are assured...«), og man fristes til at mene, at disse forsikringer vist er indpasset af forfatteren på en ret fri måde for at støtte hans hovedsynspunkt. Gayre udtaler således, at man i Sverige ikke anerkender arveligt adelskab uden våben, og at staten ikke anerkender andre våbener end de adelige. Medens man kan tiltræde den første regel, må man fra nordiske heraldikeres side protestere imod, at den anden regel skal udgives for at være gældende våbenret i Sverige. Som allerede Arvid Berghman påviste i sin bog »Borgerliga Slåktvapen« har svenske herolder rent faktisk indregistreret borgerlige våbener, uden at de pågældende af den grund blev betragtet som adelige, og med Gayre at påstå, at officiel tildeling af våbener til borgerlige riddere af Serafimerordenen ikke kan betragtes som en undtagelse fra regelen, da de pågældende allerede i kraft af ridder-

skabet er adelige, er jo en urimelighed al den stund, at nytildeling af adelskab ifølge den siden 1902 i praksis fulgte fortolkning af den svenske regeringsforms § 114 er politisk udelukket.

Om danske forhold udtaler forfatteren lakonisk og uden begrundelse, at adelige våbener klart adskiller sig fra borgerlige. Man havde gerne set påvist hvorledes! Da den danske grundlov i 1849 ophævede »enhver i lovgivningen til adel, titel og rang knyttet forrettighed« og således afskar enhver diskussion om borgerliges ret til at føre slægtsvåben, fastslog bestemmelsen våbenretligt kun lovligheden af den faktiske brug af skjold og hjelm, som borgerlige slægter siden middelalderen har gjort i Danmark. Det kan næppe udtrykkes bedre end Thiset har gjort det: »I Danmark adlede manden våbenet, men ikke våbenet manden«!

Som kuriosum kan tilføjes, at man i Danmark i dag endog er i den helt urimelige situation, at medens talrige våbener tilhørende kendte uddøde adelslægter er uden enhver beskyttelse fra retsmagtens side, kan enhver nulevende borgerlig våbenførende slægt ved en indregistrering af våbenet i foreningsregisteret opnå eneret til benyttelse af dette, således at krænkelse af eneretten kan straffes med bøde indtil 2.000 kr. En sådan retsstilling kan i hvert tilfælde ikke tages til indtægt for Gayre's synspunkter.

Trods disse kritiske bemærkninger til Gayre's bog kan den ikke desto mindre anbefales til anskaffelse af interesserede. Den indeholder mange nye oplysninger og tanker om især skotske og engelske forhold, selv om man altså af materialet måske vil drage en konklusion, der er modsat forfatterens.

Ernst Verwohlt

Guide to Titles

Det brittiska titel- och tituleringsystemet förorsakar vissa besvärligheter icke blott för utlänningar. Huru ofta har man icke blott i pressen utan även i lärda uppsatser sett sådana förskräckligheter såsom »Sir Smith«! En utmärkt handbok i detta invecklade ämne har nu utgivits av den kände heraldikern, genealogen och adelshistorikern L.

G. Pine, f. d. redaktör för »Burke's Peerage«. Handboken heter *Written and spoken Guide to Titles and Forms of Address* (Elliot's Right Way Books, Kingswood, Surrey 1959; 124 sidor; pris inb. sh. 7/6).

Pine behandlar bl. a. titlarnas ursprung, brittiska kungliga och adliga titlar, kvinnliga, kyrkliga och militära titlar etc. Ett kapitel ägnas åt de brittiska heraldiker-ämbetena och under rubriken »blandat« skriver Pine bl. a. om utländska adelstitlar. Intressant är hans förmodan, att det nu finnes anledning till ändring av den orimliga kungl. förordning ifrån 1932, som förbjuder utländska adelsmän att använda sina ärvda titlar efter naturalisation såsom brittiska undersåtar. De få f. n. icke ens använda sina utländska adelsvapen förrän efter tillstånd av »the Earl Marshal«!

Av samme författare har även utgivits *Princes of Wales* (Herbert Jenkins, London 1959; 190 sidor, 15 ill.; pris inb. sh. 21/-). Han skriver här om de 21 prinsarna av Wales ifrån prins Edward (II) 1301 till prins Charles 1958 med en historisk inledning. Prinsens av Wales vapen fastställdes 1911. Hjärtskölden – kvadrerad av rött och guld, i varje fält ett gående utåtseende lejon av motsatt tinktur – fördes redan av den berömde fursten av Norra Wales, Llywelyn den store, vilken regerade 1194–1240.

I de två bihangen behandlas bl. a. den kungliga äktenskapslagen.

L. P.-n.

Middelalder

»Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder« udsendte bind 6 »Gästning-Hovedgård« i våren 1961: 710 spalter + 5 plancher. Pris: Dkr 48 hæftet, indb. 56.50 eller 64.00. Bindet indeholder adskillige artikler af heraldisk interesse, f. eks. om harnisk, helgenbilleder og helgenvåbener, hjelme og hjelmtegn, herolder og heraldik, heraldiske figurer, bogejermærker og tinkturer, heraldisk stil og terminologi, m. m., alle med litteratur-henvisninger. De fleste af artiklerne er skrevet af C. G. U. Scheffer, Hallvard Trætterberg, og Ernst Verwohlt.

Kanske må man have lov til at fremhæve en af artiklerne, nemlig Ernst Verwohlts

om det danske middelalderlige heroldssystem. Herom har forfatteren, SHS's formand, samlet og kombineret en stor og detaljeret viden, som for størstedelens vedkommende er helt ny. Bl. a. er artiklens illustration af en dansk herold eller persevant fra 1474, med kongevåbenet på sin dragt, aldrig før vist her i landet.

S.T.A.

Heraldisk Landkort

På Bartholomews kortforlag i Edinburgh er udkommet et landkort, »*Scotland of Old*«, som viser clanerens territorier inden for en farvestrålende ramme af de komplette våbener for ca. 200 skotske clanhøvdinger m.m. Kortet er udført af *Sir Iain Moncreiffe* og *Don Pottinger*, begge persevanter hos den skotske våbenkonge, og kendt som forfatter og tegner af den frydefulde »*Simple Heraldry*«.

Kortets format er 76 × 102 cm, og det fås i tre udgaver: på papir, faldet eller plano, 5 sh; på lærred, faldet, 7/6 sh; på lærred, plano og med trælister, 15 sh.

S.T.A.

Finlands ointroducerade Adel

Om den nordiska adeln föreligger en rikhaltig genealogisk och heraldisk litteratur såsom Elgenstiernas och Carpelans ättartavlor för den svenska och finländska introducerade adeln och stamtavlorna i Danmarks Adels Årbog för den danska. För den ointroducerade adeln i Sverige är det däremot sämre ställt; Schlegel-Klingspors ättartavlor äro helt föråldrade. Detsamma gäller även Klingspors och Granfelts vapenböcker. Sämst ställt har det dock varit med den ointroducerade finländska adeln, vilken nästan helt fallit i glömska. Hittills har icke ens en fullständig förteckning över dessa ätter varit publicerad!

Genealogiska Samsfundet i Finland har således fyllt ett länge känt behov genom att utgiva *Ättartavlor för de på Finlands riddarhus icke inskriuna efter 1809 i finskt adligt, friherrligt eller grevligt stånd upphöjda ätterna* (Geneal. Samsfundets i Finland Skrifter

XXIII – Särtryck ur dess Årsskrift XXXVII 1957–1959; Åbo 1960, tr. 1961; 104 sidor, pag. 61–161, personreg., ill.; pris häftad 300 Fmk). Åttartavlorna äro utgivna av samfundets ordförande, docenten i finsk historia vid Helsingfors universitet fl. d.:r *Yrjö Blomstedt*. I verket ingår såsom bilaga: *von Brandenburg* av direktörsassistenten vid Helsingfors vårdverk *Hary V. Walli*. Bilagan, som är illustrerad med ett flertal porträtt, utgör även nr XII i serien »Bidrag till kännedom av å Finlands Riddarhus icke upptagna adliga ätter av utländskt ursprung« (nr I–XI voro införda i årsskrifterna 1919–29).

Finlands ointroducerade adel är icke talrik. Den omfattar följande ätter: grevarna *Rehbinder* (sv. frih. nr 77, finl. frih. nr 3) och *Sprengtporten* (sv. adl. nr 1740), friherre *Alopeus* (rysk adel, polsk greve) och adelsmännen (*von Baer*, *Bergenheim* (finl. adl. nr 201), *von Brandenburg* (sv. ointr. adel), *Broberg*, *Danielson* (-*Kalmari*), (*von Falck*, (*af Meinander* (finl. adl. nr 255), *Molander*, *Orrhielm*, *von Rechenberg* (öselck intr. adel), *Richter*, *Rosenkampff* (sv. ointr. adel, finl. frih. nr 27), *Ross*, *Stierwald*, *Tallqvist* och *Thilén*. Summa 19 ätter.

Såsom sedermera introducerade falla *Bergenheim* och *af Meinander* i viss mån utanför ramen för arbetet. Endast den förstnämnda samt de expatrierade *von Baer* och möjligen *von Rechenberg* fortleva jämte de på svärdssidan utslöcknade *von Brandenburg* och *Tallqvist*. Alla andra ätter äro h.o.h. utdöda.

Den ointroducerade adelns heraldik är något knapphändigt behandlad. Endast *Orrhielm* och *Thilén* hade av kejsarenstorfursten behörigen fastställda vapen, medan *von Brandenburg* och *von Rechenberg* såsom naturaliserade bibehöllo sina gamla

vapen. *Ross* förde nästan samma vapen som den danska adliga ätten *Ross*. De nämnda vapnen äro ur originalhandlingarna avritade av fl. kand. *Pentti Papunen*. Måhända kan det ur kulturhistorisk synpunkt vara av intresse att dessa typiska exempel på den undermåliga finländsk-ryska 1800-talsheraldiken avbildats; ur heraldisk synpunkt hade dock moderna teckningar varit att föredraga. Den största bristen är emellertid att ej blasoneringarna återgivits. De avbildade vapnen få ej uppfattas sålunda, att blott dessa fem ätter förde vapen. De ovan såsom introducerade eller av utländsk adel angivna ätterna hade givetvis vapen, om ej alltid i den ointroducerade värdigheten. Helt utan – fastställda eller kända – vapen voro endast de återstående åtta ätterna.

Trots ovanstående anmärkningar och några obetydliga sakfel i texten (här ej nämnda) kan verket varmt anbefallas. Det förtjänar plats i varje adels heraldikers bibliotek. I sin art är det ett oumbärligt komplement till de stora standardverken om den nordiska adeln.

L. P.-n.

Heraldica Nr. 4

På 24 sider fortæller dr. phil. *Martin Ellehaug* ret traditionelt om det danske kongevåbens udvikling fra Erik af Pommern til i dag, om det islandske våben af i dag, og om det finske våbens oprindelse; sidstnevnte afsnit er det bedste. Det lille skrift er rigt illustreret, delvis i farver; konfust redigeret; og affattet på engelsk (er meningen vist). Det fås hos forfatteren, Rosenborggade 2, København K, giro 47620. Pris: Dkr 6.00.

S. T. A.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommerseil bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommerseilt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.

Heraldisk Utställning i Helsingfors

DÅ Heraldiska Sällskapet i Finland grundades år 1957, intogs i dess statuter som ett led i upplysningsverksamheten bl. a. arrangerandet av heraldiska utställningar. Frågan ansågs aktuell och upptogs redan följande år till diskussion. Emellertid hade Finlands Ridderskap och Adel vid sitt lagtima möte i mars 1958 (dessa möten återkomma vart tredje år) beslutat, att till den blivande riddarhusdirektionen giva i uppdrag att försöka åstadkomma en heraldisk utställning i Riddarhuset i Helsingfors. Genom en lycklig tillfällighet blev detta beslut även bekant för Heraldiska Sällskapet. Uppenbart var, att ett samgående bleve den bästa lösningen för båda parter, och att planerna på en heraldisk utställning som byggdes upp med gemensamma krafter och resurser hade större möjligheter att kunna framgångsrikt realiseras. Kontakt mellan de båda institutionerna etablerades och sedan Undervisningsministeriet på anhållan välvilligt och fördomsfritt ställt till förfogande en större garanti för täckandet av eventuella förluster, vidtogo förberedelserna med stor energi. Arbetet resulterade i den första heraldiska expositionen i Finland, vars öppnande skedde den 8 april 1961.

Utställningslokalen blev självfallet den utomordentligt vackra Riddarsalen, predestinerad för en heraldisk utställning och redan i och för sig en sevärdhet.

Vid planeringen av utställningen lades huvudvikten på att för den stora allmänheten åskådliggöra vapenväsendets *prima principia*. På tre stora kartonger, ett par meter i längd, visades för den inträdande allmänheten genom enkla, schematiska framställningar, vapnets utveckling ur kampskölden, vapnet i olika stilarter och sköldfigurens perspektivlösa, heraldiska stilisering. En framstående plats hade givits finska riksvapnet och dess utformning under olika tidsskeden. Det hela belystes med såväl fotografiska förstoringar som handmålade kopior. Tyngdpunkten utgjorde självfallet den första kända avbildningen av Finlands vapen, det som finns på Gustav

Vasas gravmonument i Uppsala domkyrka, och som ännu i dag användes som förebild också vid moderna framställningar.

Härefter följde serafimervapen för en del finska statsöverhuvuden: Mannerheim, Relander, Svinhufvud, Paasikivi och Kekkonen, alla återgivna i färg. Likaså tillvann sig en grupp personliga vapen för riddare av Dannebrogens storkors stor intresse.

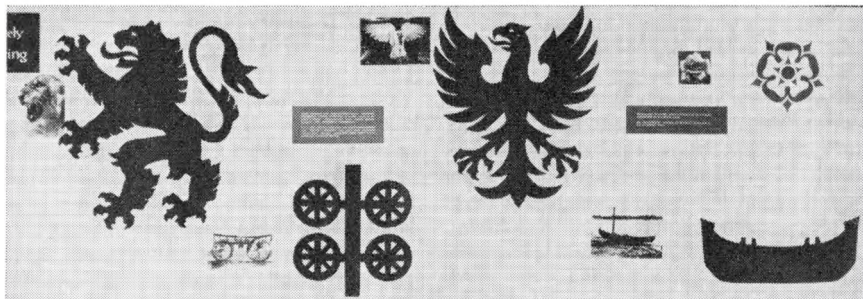
Den borgerliga heraldiken företrädde mest av under senaste år antagna vapen, vilket beror på, att ingen i vårt land ännu givit sig tid att systematiskt undersöka vad vår heraldik i detta avseende har att bjuda på.

Den kommunala heraldiken var rikligt representerad och hade uppställts i grupper med avseende å vapnets sköldfigurer. Dessutom visades olika tillämpningar av kommunvapen i form av fanor, bordsfanor, sköldar skurna i trä, utförda i mosaik, ävensom vapnets användning i stämplar och sigill, på blanketter, kuvert, turistbroschyrer m. m. Medelst fotoförstoringar visades vapen förfärdigade av sten, metall och keramik för bruk på utsidan av kommunala byggnader.

Frånsett vapnen för de på Finlands Riddarhus introducerade ätterna, som äro upphängda runt väggarna i Riddarsalen och höra till dess permanenta inredning,

Gustaf von Numers, magister Torsten Aminoff och Olof Eriksson vid en monter i utställningslokalen.

Detalj ur bildserie om vapenfigurernas förenkling och stilisering.

företräddes adels heraldiken av en vacker och representativ kollektion sköldebrev, huvudsakligast ur Riddarhusets egna samlingar, men även några utlånade av Riksarkivet och enskilda personer. Adelsvapnens olika tillämpning åskådliggjordes genom i glasmontrar utställda silver-, tenn- och porslinsföremål, textilier, läderarbeten m. m., som av Nationalmuseum, Sveaborgs museum och privatpersoner beredvilligt lånats till utställningen. En särskild attraktion utgjorde de föremål, som Mannerheimmuséet ställt till förfogande, bl. a. marskalkens av Finland, Mannerheims två marskalksstavar och hans värja, prydd med hans eget vapen och landskapsvapnen.

För huvuddelen av den kyrkliga heraldiken stod vårt Nationalmuseum: kopior i naturlig storlek av medeltida väggmålningar voro monterade på enkom härför gjorda, höga pannåer och en lång rad utsnidade kyrkbänksgavlar med vapen från 1400-talet fångade allmänhetens intresse. Begravningsvapen, en modärn mässkrud, prydd med ett sockenvapen samt fotografier av kyrkointeriorer kompletterade denna del av utställningen.

Sfragistiken har naturligtvis sin självskrivna plats på en heraldisk utställning. Främst må nämnas den förnäma kollektion sigillavgjutningar som Riksarkivet i Stockholm lånat ut. Till denna samling hörde även ett montage bestående av en färgreproduktion av den svenska sidan i Bergshammarsvapenboken med motsvarande avgjutningar av sigill. Utöver dessa hade man hopbragt en trevlig samling sigill och sigillstansar samt medeltida pergamenthandlin-

gar med vidhängande sigill, tillhörande Riddarhuset, Nationalmuseum, Riksarkivet och Universitetsbiblioteket i Helsingfors.

Ett särskilt festligt och grannt intryck gav fanorna. Krigsmuseum hade utlånat ritningarna till samtliga de fanor, som år 1958 tilldelades truppförbanden. En grupp strikt heraldiskt komponerade scoutkärsfanor krönte vackert och färgstarkt denna avdelning av utställningen. Även kan nämnas tvenne finländska »fantasiflaggor» från seklets första årtionde. Man levde då hos oss i tsarregimens skugga och hissade sådana olovliga flaggor som en stilla protest mot laglöshet och godtycke. De utgjorde föregångare till den statsflagga, som efter frihetskriget år 1918 slutgiltigt fastställdes.

Ett par utställningsbord upptogo heraldiska exlibris, såväl inhemska som utländska och från Nationalmuséets myntkabinett kom en del mynt – många av dessa stora rariteter – med vapenmotiv.

Slutligen hade ett ganska stort utrymme reserverats för heraldisk litteratur, varvid främst prov i facsimilereproduktioner på medeltida vapenrullor, utlagts till beskådande.

Då utställningen den 16 april stängde sina dörrar, kunde arrangörerna vara mycket nöjda med resultatet. Besökarnas antal hade vida överstigit förhandskalkylens försiktigt hållna siffror, vilket torde utvisa, att heraldiken i Finland kan påräkna mera intresse än vad man till en början antagit. Tidningspressens, radions och televisionens synnerligen positiva inställning till saken gav en extra reklam åt företaget.

G. v. N.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommerseil bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommerseilt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.

Mindre Meddelelser

Arvid Berghmans Bibliotek

Arvid Berghman havde i flere år tænkt over, hvorledes hans omfattende og berømte heraldiske bibliotek kunne bevares samlet efter hans død. Det viser sig nu, at han testamentarisk har overdraget hele bogsamlingen med dertil hørende billed- og brevarkiv til *Kungl. Biblioteket* i Stockholm.

Arvid Berghman har endvidere besluttet at en betydelig del af hans og hans hustrus formue, efter hendes død, skal anvendes til at oprette et fond, knyttet til *Kungl. Biblioteket*, til vedligeholdelse og udvidelse af hans samling.

Det er SHS en ære fra og med dette nummer at sende det Berghmanske Heraldiske Bibliotek »Heraldisk Tidsskrift« som friabonnement, og vi opfordrer alle andre som publicerer noget af interesse for samlingen om at betænke denne. Adressen er: *Kungl. Biblioteket*, Box 5039, Stockholm 5.

S. T. A.

Societas Heraldica Scanica

Sedan utsändandet av föregående nr av HT, har nu en skåneavdelning av SHS bildats. Detta skedde den 5 april 1961. Avdelningens geografiska verksamhetsområde omfattar det gamla s. k. Skåneland, d.v.s. Skåne, Halland och Blekinge. – F. n. räknar avdelningen ca 50 medlemmar.

Hittills, under våren 1961, har två sammankomster hållits: 19/4 och 27/6. Vid den senare konstituerades avdelningen slutgiltigt, varvid som ordförande valdes reklamchef *Jan Raneke*, och som sekreterare pol. stud. *Sven Rambe*.

Avdelningens självpåtagna uppgifter kan sammanfattas under följande punkter:

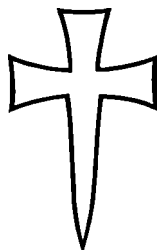
att stimulera den kommunala heraldikens användning: såväl administrativ, som såsom dekorativt element på offentliga byggnader;

att få igång insamlingsarbetet på den borgerliga vapenrullan. Tillsynslärare *Torsten Moritz* har utsetts att förestå den insamling, som härvidlag berör den äldre tiden. Jur. stud. *Christer Bökwall* har utsetts att förestå registreringen av borgerliga vapen från modern tid;

att under det kommande verksamhetsåret ordna med en heraldisk utställning, preliminärt i SDS-hallen i Malmö.; samt

att verkställa en inventering och översyn av de skånska landskapens heraldiska minnesmärken.

Sven Rambe.

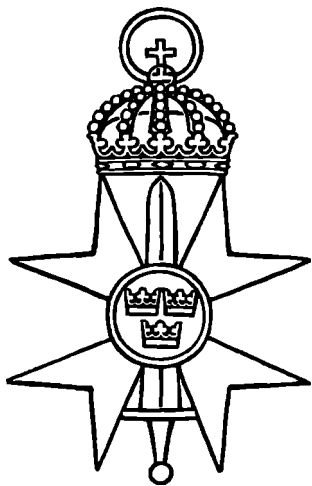

Vad är detta?

Två gånger har jag skrivit om finländska kommunvapen i denna tidskrift och vardera gången råkat på ovan avbildade, enkla lilla kors. Första gången hade jag icke en aning om vad det hette på svenska, så jag översatte helt enkelt det finska namnet *naularisti* med *spikkors*. Nästa gång kände jag mig visare. Jag hade hittat korset i Schlegel-Klingspors »Svensk Heraldik« och visste, att det hette *stickkors*, så jag använde det namnet. Sedan dess har jag tillvuxit i visdom. Hellström i sin bok »Kort Handledning i Heraldik« kallar korset *nagelkors* eller *spetskors*. Så nu är jag så vis, att jag icke längre kan omsätta min kunskap i praktiken.

Vore det icke skäl, att försöka utarbeta en enhetlig och exakt samnordisk terminologi för blasonering?

Bo Tennberg

Svärdssorden Krigskors

I samband med fastställandet av de nya stadgarna för de Kungl. svenska riddarordnarna den 22 mars 1952 instiktades en ny dekoration, *Kungl. Svärdssorden krigskors*. Anledningen till dess tillkomst torde vara, att Sverige dittills saknat ett utmärkelsetecken för allmänna krigsförtjänster. Svärdssorden har nämligen utvecklats till att bli en fredsbelöning för gagnande och långvarig verksamhet, som förlänas krigsmaktens militära befattningshavare. De äldre krigsutmärkelserna, riddarvärdigheterna med Svärdssorden stora kors (inst. 1788) och medaljerna »För tapperhet i fält«, resp. »... till sjöss« (inst. 1789), hava båda en starkt begränsad utdelning.

Svärdssorden krigskors, som utan avseende på erhållna svenska ordnar må förlänas svensk medborgare tillhörande krigsmakten endast då riket är i krig eller med anledning av bedrifter under kriget, skall utgöra ett hedrande bevis för särskilt välförhållande och förtjänst om fäderneslandet. Inom krigskorset finnas följande värdigheter: första klassen, med kors helt av förgyllt silver; andra klassen, av silver; och tredje klassen, av brons. Värdigheterna tillerkänns efter måttet och betydelsen av utförda bedrifter, oavsett tjänsteställning.

Korset består av ett liggande malteser-

kors, på mitten belagt med en glob med Sveriges tre kronor. Globen är omgiven av en kant. Korset är lagt på ett uppåtriktat svärd och krönt med en kunglig krona, medelst vilken korset fästes vid bandet. Krigskorsets fränsida är slät.

Svärdssorden krigskors bäres på vänstra sidan av bröstet i samma gula vattrade band med blåa kanter som dess riddartecken; bandet är dock belagt med ett uppåtriktat svärd, vilket för de olika klasserna är av samma metall som motsvarande kors. Det bäres framför alla riddartecken.

Närmare bestämmelser med avseende på krigskorset meddelas av Konungen i kommandoväg.

Krigskorset har icke tillverkats; ej heller har någon avbildning hittills offentliggjorts. Ovanstående teckning har utförts av *B. O. Kälde* efter beskrivningen i ordensstadgarna med reservation för event. smärre avvikelser ifrån originalet.

Den är således blott en principskiss av den nya dekorationen, som man dock får hoppas aldrig skall behöva komma till användning.

L. P-n.

Ny Garter King of Arms

Den 24 maj meddelades att ett ombyte skulle äga rum på den högsta heraldiska posten i England, varvid *Dr. Anthony Wagner* utnämns att efterträda *the Hon. Sir George Bellew* såsom Garter King of Arms och genealog vid Bath-orden.

Vid en audiens hos H. M. Drottning Elizabeth den 7 juli installerades *Dr. Wagner* i sitt nya ämbete, varvid han fick emot taga riddardubbningen, medan *Sir George Bellew* förlänades Bathorden.

Sir Anthony Wagner är född 1908 och inträdde i College of Arms 1931 såsom Portcullis Pursuivant. 1943 utnämndes han till Richmond Herald och 1952 till sekreterare vid Strumpebandsorden. 1953-60 var han dessutom registrator vid ämbetet. *Sir Anthony* är en av Englands främsta heraldiska experter och har ett omfattande författarskap bakom sig, bl. a. behandlande medeltida vapenrullor i England.

Hon. Sir George Bellew är född 1899 och

har varit Garter King of Arms sedan 1950. Han inträdde i College of Arms såsom Portcullis Pursuivant 1922 och var Somerset Herald 1926–50. Sir George var dessutom registrator 1935–46.

L. P-n.

Numismatik

Vort medlem, speditör *Sven E. Hjalmarsson*, innehaver af møntforretningen »Numismatica«, Hemmansvägen 24, Halmstad, Sverige, postgiro 34 29 40, har med stor venlighet meddelat styrelsen, at alle medlemmer af Societas Heraldica Scandinavica vil få 15% rabat ved køb hos ham, hvilken oplysning det herved er styrelsen en glæde at lade gå videre. Interesserede kan skrive til »Numismatica« efter møntlister.

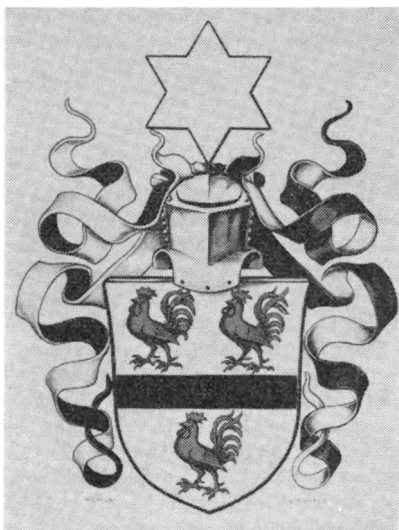
S.T.A.

Nyt Slægtsvåben

Bramsen. Antaget af forlagsdirektør Bo Bramsen i København, for sig og sine efterkommere.

Skjoldets gul-sorter »striber« genkalder omslaget på håndbogen *Hvem-Hvad-Hvor*, spiren til og på en måde symbolet på alle de øvrige stribede håndbøger og Politikens Forlags andre udgivelser.

Hanen har fra ældgammel tid været et symbol på årvågenhed, den der galer og vækker, og dermed tillige på oplysning. Der var tidligere en hane uden på alle ABC-bøger, børns første skridt på oplysningsvej. En hane er et passende mærke for en udgiver af oplysende litteratur, og har da også tidligere været brugt som forfatter- og udgivermærke, f. eks. af præsten og digteren Hans Christensen Sthen, ca. 1540–1610 (»Den mørke nat forgangen er...«). »Den røde hane« symboliserer desuden ildebrand og dermed brand-assurance, som slægten Bramsen har haft så stor betydning for, lige siden Bo Bramsens oldefader, Ludvig Ernst Bramsen (1777–1828), var contorchef i Det Slesvig-Holsten-Lauenborgske Brandforsikrings Contor og revisor i Det københavnske Brandassurance-Compagnie for Varer og Effecter.

Det Bramsenske våben. Skjold: i guld felt en sort bjælke mellem tre røde haner. Hjelmfigur: en guld seks-oddet stjerne. Hjelmskjort: sort og guld. Tegning af Jan Raneke.

Hjelmens seks-oddede stjerne, af form som en Davidsstjerne, symboliserer indehaverens ægteskabelige tilknytning til jødiske familier.

S.T.A.

Skorstensmärken

I och med årsskiftet 1960–61 har en ny svensk lag trätt i kraft, som gör det möjligt för rederier och bolag att skydda sina bolagsflaggor och skorstensmärken. Sveriges Redareförenings officiella medlemsblad, *Svensk Sjöfarts Tidning*, skriver härom:

I många år har pekats på det orimliga i, att rederierna inte kunnat lagligen skydda sina bolagsflaggor och skorstensmärken. Ett rederimärke, i vars tecken ett stort goodwill-värde uppbyggs genom långa tider, har kunnat stjålas av vem som helst utan att detta kunnat beivras. Genom en ny varumärkeslag, som trädde i kraft den 1 januari, kan även (exempelvis) skorstensmärken och rederiflaggor inregistreras hos Patent- och Registreringsverket och därmed

skyddas. Detta är efterlängtad och välkommet, och när möjligheten nu finns bör den utnyttjas.

T. Wn.

Scandinavica . . .

Heraldisk Tidsskrift henvender sig til en svensk-læsende, en norsk-læsende og en dansk-læsende publik. Enhver som skriver i tidsskriftet, bør derfor lægge vind på at udtrykke sig i et sprog, der er så let som muligt at forstå for alle disse tre grupper af læsere. Dette gælder stavning, sætningsbygning, men i synderlighed *ordvalget*.

Et ord som findes i alle tre sprog er bedre end et ord, som blot findes i ét af sprogene. En ypperlig hjælp til at finde de ord i ens eget sprog (hvad enten dette er dansk, norsk eller svensk), som *tillige* findes i de to andre, er Andreas Fynnings »Samnordisk Ordbog/

Ordbok«, udkommet i Oslo, Stockholm, København 1958. Den indeholder ca. 11.500 ord som skrives praktisk talt ens i svensk, norsk og dansk. Ingen skribent som skriver for læsere over hele Skandinavien, bør sætte pennen til papiret uden at have *Samnordisk Ordbog* ved hånden.

S. T. A.

Offentlig Heraldikk

Fra hr. Odd Karlberg, Abbediengveien 2, Skøyen, Oslo, har vi modtaget et brev, hvori han bl. a. skriver:

»Min spesialinteresse er *offentlig heraldikk* (byvåpen etc.) og jeg er i ferd med å bygge opp en samling gjengivelser av slike våpen. Hvis De skulle kjenne til noen annen med samme interesse ville jeg være takknemlig for å bli satt i forbindelse med vedkommende.«

HERALDISK TIDSSKRIFT

udgives af *Societas Heraldica Scandinavica*, hvis medlemmer modtager det gratis. Der udkommet ro numre årligt, i oktober og i marts; nærværende nummer er udsendt i oktober 1961. Abonnement uden medlemskab eksisterer ikke. Medlemskab koster pr. år:

Danmark : Dkr. 20, postgiro 1123 74.

Norge : Nkr. 20, postgiro 993 30.

Finland : Fmk. 1000, postgiro 112 019.

Sverige : Skr. 16, postgiro 7 43 35.

Island : Dkr. 20.

Udlandet : Dkr. 20.

Betaling én gang for alle (kun for personer): det 10-dobbelte.

Redaktionsudvalg :

Redaktør Sven Tito Achen, Kong Georgsvej 52 5. sal, København F (redaktør)
Kgl. ordenshistoriograf, dr. phil. Albert Fabritius, Emiliegade 6, København V
Forfatteren Hans Krag, Ålo, Kristiansand S, Norge
Kontorschef Gustaf von Numers, Topeliusgatan 9A, Helsingfors-Tölö, Finland
Fil. stud. Leif Pählsson, Förtroligheten 4, Göteborg S, Sverige
Amtsrådssekretær, cand. jur. Ernst Verwohlt, Nøkkedalen 5, Herlev, Danmark

Medarbejdere i dette nummer :

Konstnär Olof Eriksson, Grävlingvägen 6D 57, Hertonäs, Finland
Grosserer Hans Konow, Guldstjernevej 12, København NV
Mr. Roger F. Pye, 65 Rua Alegre, Foz do Douro, Oporto, Portugal
Pol. stud. Swen Rambe, Magnus Stenbocksgatan 9, Lund, Sverige
Häradsövding Bo Tennberg, Kuusamo, Finland
Redaktör, kapten Torsten Wassén, Aschebergsgatan 32, Göteborg C, Sverige
Konservator Aage Wulff, Lundtoftegade 113 4. sal, København N

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommerseil bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommerseilt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.